

PAPER DETAILS

TITLE: MERKEZCI-TEKNOKRATİK POPÜLİZM ÖRNEĞİ OLARAK EMMANUEL MACRON: 2023
EMEKLİLİK REFORMU SONRASI BİR DEĞERLENDİRME

AUTHORS: İlkim Özdikmenli Çelikoglu

PAGES: 129-154

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3346211>

Atıf/Citation:

Özdikmenli Çelikoğlu, İ. (2023). Merkezci-Teknokratik Popülizm Örneği Olarak Emmanuel Macron: 2023 Emeklilik Reformu Sonrası Bir Değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 24(2): 129-154. <https://doi.org/10.24889/ife.1346244>

MERKEZCİ-TEKNOKRATİK POPÜLİZM ÖRNEĞİ OLARAK EMMANUEL MACRON: 2023 EMEKLİLİK REFORMU SONRASI BİR DEĞERLENDİRME

İlkim ÖZDİKMENLİ ÇELİKOĞLU*

ÖZ

Bu çalışma Fransa'da 2022 yılında ikinci kez başkanlık seçimlerini kazanan Emmanuel Macron'un "popülist" olarak kategorize edilip edilemeyeceğini tartışmayı amaçlamaktadır. Literatürde Macron'u anti-popülist olarak tanımlayan yaklaşımlar kadar onun söylem ve stratejisini popülist bulanlar da yer almaktadır. Bu ikinci yaklaşım Macron'u "merkezci popülist", "teknokratik popülist" gibi adlarla tanımlamaktadır. Bunlar, liberal ana akım eğilimlere sahip olmakla birlikte yerleşik partilere anti-elitist söylemlerle meydan okuyan, ideolojik pozisyona değil uzmanlık, yeterlilik ve performans kriterlerine vurgu yapan, halkla aracısız iletişim kurma iddiasında olan, karizmatik lider-merkezli hareketleri ifade eder. Çalışmada mevcut literatür incelenerek Macron'un reformcu ilericiler ile hareketi ve değişimi reddeden muhafazakârlar arasındaki kurduğu ikilik çerçevesinde popülist bir söylem inşa ettiği öne sürülmektedir. Ayrıca çalışmada Macron'un 2023 yılında halkın tepkisine rağmen emeklilik yaşını 62'den 64'e çıkaran reformu parlamentoyu devre dışı bırakarak yasalaştırmasının merkezci popülizm adlandırılmasının altını oyup oymadığı da Macron'un kamuya açık konuşmaları analiz edilerek değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Emmanuel Macron, Popülizm, Merkezci Popülizm, Teknokratik Popülizm, Emeklilik Reformu.

JEL Sınıflandırması: D72, J26, F66.

EMMANUEL MACRON AS AN EXAMPLE OF CENTRIST-TECHNOCRATIC POPULISM: AN ASSESSMENT AFTER 2023 PENSION REFORM

ABSTRACT

This study aims to discuss whether Emmanuel Macron, who won the presidential elections for the second time in 2022 in France, can be categorized as a "populist". In the literature, there are scholars who define Macron as anti-populist, as well as those who find his rhetoric and strategy populist. The latter group defines Macron as "centrist populist", "technocratic populist" etc., referring to charismatic-leader-centred movements that, despite having liberal mainstream tendencies, challenge established parties with an anti-elitist rhetoric, emphasize expertise, competence and performance criteria rather than ideological position, and claim to communicate directly with the public. In the study, by examining the existing literature, it is argued that Macron has built a populist discourse within the framework of the dichotomy he established between forward-marching progressives and immobile conservatives. In addition, by analyzing Macron's public speeches, it will be discussed whether his unpopular pension reform in 2023 that increased the retirement age from 62 to 64, enacted by bypassing the parliament, undermines the naming of centrist populism.

Keywords: Emmanuel Macron, Populism, Centrist Populism, Technocratic Populism, Pension Reform.

JEL Classification: D72, J26, F66.

GİRİŞ

Fransa'da 2022 Nisan ayında gerçekleşen başkanlık seçimlerini kazanarak ikinci kez başkan olan Emmanuel Macron ve partisi – önceki adıyla Cumhuriyet Yürüyüşü (*La République En Marche*, LREM), yeni adıyla Rönesans (*Renaissance*) – Fransız siyasetinde yeni bir olgu olarak tartışma konusu olmaya devam ediyor. Son seçimler yalnızca Macron'un iktidardaki pozisyonunu teyit etmekle kalmadı, Fransız siyasetinde bir yeniden şekillenmenin de belli bir olgunluğa ulaştığını gösterdi. İlk turda yarışın

* Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İzmir, Türkiye.
E-posta: ilkim.ozdikmenli@deu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0061-4382>

yerleşik partilerden olmayan üç aday (Macron, Le Pen ve Mélenchon) arasında geçmesi Fransa siyasetindeki güncel eğilimleri anlama çabasının merkezine popülizm kavramını yerleştirdi.

Siyasi iktidarın sosyal demokratlarla (Sosyalist Parti, *Parti Socialiste*, PS) merkez sağ (Cumhuriyetçiler, *Les Republicains*, LR – önceki adıyla Halk Hareketi için Birlik, *Union pour un mouvement populaire*) arasında el değiştirdiği yerleşik Fransız siyasetine aykırı olarak yükselen Macron olgusunu anlamak üzere yapılan akademik çalışmalar doğal olarak onu bir siyasi/ideolojik kategori içinde tanımlamaya çalışmaktadır. Cas Mudde'nin (2004) deyimiyle bir "popülist Zeitgeist" içinde yaşadığımız için, şaşırtıcı olmayan şekilde, bu çalışmalarda popülizm ana eksenini teşkil etmektedir. Kimilerince Macron yerleşik düzen karşıtı söylemlere başvursa da popülist olmayan, merkezde bir siyasetçi olarak ele alınırken (De Cleen vd., 2018; Evans ve Ivaldi, 2018; Gilmore, 2022; Ivaldi, 2019; Marcos-Marne et al., 2021; Maurer ve Diehl, 2020; Ribera ve Diaz, 2020) bir o kadar da onu bir popülist olarak niteleyen yaklaşımlar (Bickerton ve Accetti, 2021; Fougère ve Barthold, 2020b; Norris ve Inglehart, 2019; Perottino ve Guasti, 2020; Surel, 2019) mevcuttur. Macron'un popülist olarak tanımlanmasının altında geleneksel siyasi yapının "dışından" seslenen, genç ve karizmatik lider figürüne yaslanması, yerleşik siyasi fay hatlarına ve siyasi elitlere meydan okuması yatmaktadır. Her ne kadar liberal ekonomik ve sosyal politikalar izlemesi ve Avrupa entegrasyonu yanlısı olması Macron'u siyasi yelpazenin merkezinde kılssa da, popülizm üzerine incelemeler giderek popülist siyasetin merkezci varyantlarından söz etmektedir.

Popülizmin ana akım siyasete etkisi genellikle "bulaşma etkisi" (Spanje, 2010) bağlamında, yani popülist partilerin artan seçmen gücü nedeniyle ana akım siyasette kullanılan dili ve temaları belirlemesi, özellikle muhafazakâr partileri Avrupa-şüpheciliği ve göçmen karşıtlığı konularında kendine benzetmesi açısından ele alınsa da, akademi, basın ve siyaset çevrelerinde bunun ötesine geçen bir durum olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bir diğer deyişle, şu soru sorulmaktadır: Popülizmin diğer partilere seçimlerde işe yarar bir kelime hazinesi sunmasının, oportünizmin yarattığı olanakları ortaya sererek örnek teşkil etmenin ötesinde ana akım siyasete sızması ve aşırı uçların dışında bir popülizm tipi ortaya çıkması durumu söz konusu mudur?

Daha çok post-Sovyet Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki kimi partileri tanımlamak üzere ortaya atılmış ancak kullanımı farklı coğrafyalara da yaygınlaşmış olan "merkezci popülizm" kavramı; sağ ve sol ideolojik uçlardan uzak, liberal ana akım eğilimlere sahip olmakla birlikte yerleşik partilere anti-elitist söylemlerle meydan okuyan, yeni, halkla doğrudan temas kurma iddiasında olan, karizmatik lider-merkezli hareketleri ifade eder. Benzer şekilde "valans popülizmi" kavramı öne sürülmüş, sağ veya solda yer alan çeşitli ideolojilerle alışverişi olmayan, ideolojik pozisyona değil yeterlilik ve performans kriterlerine vurgu yapan saf popülizm olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra, ilk bakışta birinin halka diğerinin uzmanlara dayanması nedeniyle karşılıklı olarak birbirini dışlayacağı düşünülen popülizm ve teknokrasi söylemlerinin birlikte gözlemlendiği örneklerden hareketle geliştirilen "teknokratik popülizm" kavramı da yeni bir çerçeve sunmaktadır. Teknokratik popülizm, sıradan kişiler olarak tanımlanan

halkın kötü yönetimden kaynaklanan sorunlarını çözmek üzere, bir liderin orkestrasyonunda yönetimde uzmanlık ve seçmenlerle aracısız iletişim önerir.

Söz konusu kavramsallaştırmalar sağ ve sol popülizmin dışında kalan ve giderek daha fazla siyasal hareketi ve partiyi tanımlar hale gelen bir yeni popülizm tipine işaret etmektedir. Bu kavramlar farklı yönlerini öne çıkarsalar da aynı olguyu ifade etmektedirler. Hem bu kavramsal zenginlikten yararlanmak hem de ortaklıklarına binaen merkezde yeni bir popülizm tipine dikkat çekmek üzere bu çalışmada “merkezci-teknokratik popülizm” ifadesi kullanılmaktadır¹. Valans popülizmi kavramı sağ ve sol ideolojik pozisyonların yerine performans kriterine vurgu yapan hareketleri ifade ettiği için merkezci ve teknokratik tipler arasında bir köprü niteliği taşımaktadır. Ancak bu kavramsallaştırma “merkez” kavramının da bir pozisyon olduğunu öne sürerek merkezci popülizm kavramını dışlar. Öte yandan bu popülist hareketler ailesi, söylemlerinde “merkez”de olmayı sağ ve soldaki rakiplerine karşı etkin bir şekilde kullandıkları için bu çalışmada valans yerine merkezci popülizm kavramı öne çıkarılmıştır.

Bu çerçevede çalışmada Macron’un siyasi söyleminin popülist olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı ilişkin tartışmalar ele alınacaktır. Öte yandan, 2023 yılında halkın %68-72 arasında değişen ezici bir çoğunlukla istememesine (IFOP, 2023a; 2023b) rağmen Macron’un emeklilik yaşını 62’den 64’e çıkaran emeklilik reformunu tamamlamasının bu adlandırmanın altını oyup oymadığı da analiz edilecektir. Emeklilik reformuyla ilgili kamuya sık hitap etmemeyi tercih ettiğinden bu analizde 22 Mart 2023 tarihli televizyon röportajında ve 17 Nisan 2023 tarihli halka sesleniş konuşmasındaki söylemleri dikkate alınacaktır.

Macron’un popülizmini ele alırken popülizme ilişkin genişletilmiş bir perspektifin kavramın açıklayıcı gücünü azaltıp azaltmadığına ilişkin tartışmaya da değinilecektir. Popülizmin bir “moda sözcüğü” dönüştüğüne, yerleşik düzeni ve ana akım partileri eleştiren, anti-elitist söylemlerle halkı etkilemeye çalışan tüm yeni partilerin “popülist” olarak tanımlanamayacağına dikkat çeken görüşte haklılık payı olmakla birlikte, bundan kaçınmanın yolu popülizmi katı sınırları olan, sabit bir düşünce seti ve repertuarı olarak ele almak değildir. Popülizmi bir ideoloji, söylem, dil, çerçeve vs. olarak tanımlayan, popülistlerin halk ve elit hakkında sahip oldukları belirgin bir düşünce sistemine işaret eden düşünsel yaklaşım (Mudde, 2017a) temel alınmalıdır. Öte yandan, politik-stratejik yaklaşım da çoğu örnekte bir kişisel plebisiter liderlik pratiğiyle özdeş olan popülizmin yukarıdan-aşağıya niteliğini ortaya koyabilme avantajına sahiptir (Weyland, 2017). Böylece halk egemenliği ve anti-elitizm söylemlerine başvurmakla birlikte siyaseti ideolojisizleştiren ve teknikleştiren farklı popülizm formlarını da incelemek mümkün olacaktır. Bu nedenlerle çalışmada Buštíková ve Guasti’nin (2019) popülizme bir ideoloji ve bir politik strateji olarak yaklaşan eğilimleri bir araya getirme önerisi takip edilmektedir.

¹ Çeşitli çalışmalarda (Naxera, 2023; Stulik ve Naxera, 2022) bu kavramlar aralarına eğik çizgi (/) koyularak kullanılsa da, “veya” yerine “ve”nin ifade edildiğini vurgulamak üzere tire (-) tercih edilmiştir. İki kavramı birleştirerek bu kapsayıcılıktan yararlanmak isteyen başka çalışmalar da mevcuttur. Örneğin alanın öncü isimlerinden Havlik (2019) “centrist technocratic populism” kavramını kullanmaktadır.

Merkezci-Teknokratik Popülizm Örneği Olarak Emmanuel Macron: 2023 Emeklilik Reformu Sonrası Bir Değerlendirme

Bu çerçevede ilk bölümde popülizmin birer varyasyonu olarak “merkezci popülizm”, “valans popülizmi” ve “teknokratik popülizm” kavramsallaştırmaları tarif edilecektir. İkinci bölümde Macron’un Fransız siyasetindeki yerine ilişkin tartışmalar ele alınarak, literatürde onu (merkezci-teknokratik) popülist veya anti-popülist olarak ele alan yaklaşımlar incelenecektir. Son bölümde ise, güncel emeklilik reformu tartışmaları üzerinden Macron’un merkezci-teknokratik popülizm için bir örnek teşkil etmeyi sürdürüp sürdürmediği tartışılacaktır.

POPÜLİZMİN KATEGORİZASYONUNDA YENİ KAVRAMLAR: MERKEZCİ VE TEKNOKRATİK POPÜLİZM

Popülizm üzerine çalışmalar ağırlıklı olarak sağ kanat popülizme, özelde de radikal sağ popülizme odaklanmaktadır. Sağ popülizm “halk”ı daha dışlayıcı bir çerçevede, millet-etnisite ile özdeş olarak tanımlayan, “yerlici”, yabancı/göçmen karşıtı, ekonomik korumacılık yanlısı, Avrupa-şüphesi partileri ifade eder. Sol popülizm ise halk-elit ikiliğine yaslanmakla birlikte halkı kapsayıcı sosyoekonomik bir kategori olarak ele alan, eşitlikçi popülist hareketlere denk düşer. Bununla birlikte literatürde farklı kategorizasyon arayışları da göze çarpmaktadır. Bu arayış geleneksel sağ-sol spektrumunun merkezinde kalan partilerdeki popülist söylem ve stratejileri ifade etmek için olduğu kadar, sağ-sol spektrumunun dışına ve ötesine geçme çabasıyla da ilişkilendirilebilir. Örneğin, popülizmi dünya ölçeğinde değerlendirdiği çalışmasında Norris tek-eksenli/çizgisel değil iki-eksenli bir sınıflandırma yapmış; sağ veya sol ekonomik değerler ve liberal veya muhafazakâr sosyal değerler eksenlerinde oluşturmuş olduğu tabloda popülist partilerin tek bir kadranda toplanmadığını, her kadranda popülist partilerin bulunduğunu öne sürmüştür (Norris, 2020, s. 705-706).

Bu bölümde “merkezci popülizm” ve onun bir alt türü olarak değerlendirilebilir de son birkaç yılda yaygın olarak kendi başına da ele alınan “teknokratik popülizm” kavramları tanıtılacaktır. Macron örneğini anlamak üzere teknokratik popülizme atıf yapan çok sayıda çalışma olması da çalışmanın amacı açısından bu kavramı daha detaylı incelemeyi gerekli kılmaktadır. İşletmeci (managerial) popülizm (Havlik, 2019) veya girişimci (entrepreneurial) popülizm (Saxonberg ve Heinisch, 2022) gibi kavramlar da ortaya atılmış olmakla birlikte bunlar genellikle tekil bir hareketi ifade etmek üzere geliştirilmiş, merkezci popülizmin varyantları şeklinde düşünülmektedir. Merkezci popülizme geçmeden önce, onun bir alt türü değil de alternatifi olarak Zulianello ve Larsen tarafından öne sürülmüş olan “valans popülizmi” kavramına biraz daha yakından bakmakta fayda bulunmaktadır.

33 Avrupa ülkesinden 66 popülist partiyi incelediği çalışmasında Zulianello, söz konusu partileri 3 ana gruba ayırmış, 45’ini sağ-kanat popülizm, 11’ini sol-kanat popülizm, 10 tanesini de valans² popülizm olarak adlandırmıştır. Valans popülizmin basitçe sağ ve sol dışında kalanları ifade eden karışık bir “diğerleri” kategorisi

² Valans (değerlik) kavramı siyaset bilimi literatüründe daha çok rasyonel tercih/kamu tercihi yaklaşımının oy verme davranışı için geliştirdiği açıklamalar bağlamında kullanılmaktadır. Donald Stokes (1963) pozisyon konuları ile valans konuları arasında ayırım yaparak, ikincisinin yolsuzluk gibi seçmenin üzerinde geniş bir uzlaşıya vardığı konular olduğunu belirtir.

olmadığını vurgulayan Zulianello, sağ ve sol varyantları “pozisyonel popülizmler” olarak tanımlarken, valans popülist partilerin ideolojik kutuplara işaret eden pozisyonları değil, yeterlilik/ehliyet ve performans kriterlerini öne çıkardıklarını ortaya koyar. Siyasi rekabette “valans konuları”; şeffaflık, yolsuzlukla mücadele, siyasi ahlak, demokratik reform, sosyal refah gibi seçmenlerin ortak beklentilere sahip oldukları konulardır. Valans popülist partiler bu nedenle sıklıkla teknokrasiyi de vurgularlar; teknik uzmanlık ve buna bağlı performans halkın beklentilerini karşılayacağı için halkla doğrudan bağlantı kurmayı destekler niteliktedir. Valans popülizm merkezci popülizm tanımlamasına da benzerlik gösterse de Zulianello’ya göre merkezci popülizm kavramı yanıltıcıdır çünkü “merkez” de bir ideolojik pozisyonudur; valans popülizmi ise ideolojik unsurların marjinal veya ikincil bir rol oynadığı “katışıksız/saf” popülizmdir. Saf popülizmdir çünkü popülizmin yerlilik gibi ince-çekirdekli veya sosyalizm gibi kalın-çekirdekli diğer ideolojilerle etkileşim halinde olmayan “jenerik” halidir (Zulianello, 2020, s. 329-332; Zulianello ve Larsen, 2021).

Valans ve merkezci popülizm kavramsallaştırmaları önemli ölçüde örtüşmektedir. Zulianello’nun incelediği 10 valans partinin 8’i post-Sovyet Orta ve Doğu Avrupa’da yer alan ve merkezci popülist olarak da tanımlanan partilerdir. Bu bölgede pek çok siyasi hareket klasik sol-sağ ayrımı çerçevesinde kendini tanımlamaktan kaçındığı için merkezci popülizm üzerine çalışmalarda bölgeye bir yoğunlaşma bulunmaktadır (Kukovič ve Just, 2022, s. 2). Orta ve Doğu Avrupa’daki yerleşik düzen karşıtı partileri ele aldığı çalışmalarında Učeň (2004; 2007) “yeni popülizm” ve “yeni merkezci popülizm” kavramlarını ilk kez kullananlardandır. Bu kavram düşük performanslı, ahlaken zayıf, halka ihanet etmiş olduklarını iddia ettikleri yerleşik düzen partilerine meydan okuyan, radikal/sistem-karşıtı/aşırı-uçlarda olmayan partileri kapsamaktadır. Demokrasi, kapitalizm veya Batı karşıtı değildir. Öte yandan, kendilerini yeni, politika-dışı, ideolojik-olmayan aktörler olarak tanımlayıp sağ-sol spektrumunda sınıflandırılmayı reddederler. Sosyalizmin çözülüşü sürecinde bölgede ideolojik unsurlar, özde milliyetçilik bir süre öne çıkmışsa da yeni popülizm bir mobilizasyon aracı olarak milliyetçilikten de büyük ölçüde uzaktır. İdeolojik vaatleri demokrasiye zararlı görürken, karar alma süreçlerinin temelinde sağduyu ve rasyonel çözümlerin yer alması gerektiğini söylerler. Halkla yarı-kişisel iletişim içindeki baskın lider profili yaygındır. Zulianello ve Larsen’e benzer şekilde Učeň de bu partileri saf popülist partiler olarak görür, zira ideolojik sınırlarla engellenmiş olmadıkları için tamamen serbest şekilde yerleşik düzen eleştirisine odaklanır ve halkın duymak istedikleri ve istemediklerine göre söylemlerini şekillendirirler. Post-komünist dönemin beklentileri karşılamaması ve büyük ölçekli yolsuzluklar nedeniyle ortaya çıkan temsil krizinin parçası olarak, ihmal edilmiş veya ihanete uğramış hisseden kitleler için bir çıkış yolu olarak görünmüşlerdir (Učeň, 2004, s. 47-49; Učeň, 2007, s. 54-55).

Pop-Eleches de post-komünist dönemin “ortodoks olmayan” partilerini sınıflandırırken “yeni/merkezci popülist” partilerden söz ederek kavramı ortaya atan isimler arasındadır. Ona göre, ideolojik-olmayan ve anti-politik oluşumlar olma iddiasındaki bu partiler, genellikle seçimlerden hemen önce güçlü bir liderin kişisel hırslarının bir aracı olarak ortaya çıkarlar; çok kısa sürede yarı-anonimlikten kurtulup ulusal öneme kavuşurlar. Bu yükselişin altında ekonomik reformların yaşam

standartları üzerindeki olumsuz sonuçlarına ve yolsuzluğa duyulan tepki yatmaktadır; öte yandan, milliyetçi, Batı-karşıtı veya anti-kapitalist pozisyonlardan kaçınırlar. Pop-Eleches bu partilerin iktidara geldiklerinde ideolojik renklerine kavuştuklarını ve ana akım veya radikal kategorilere geçiş yaptıklarını ya da seçmen desteğini yitirdiklerini öne sürer. Yeni/merkezci popülizm kavramının post-komünist bağlam dışında kalan ülkelerde de dikkate değer bir katkı sunabileceğine işaret etmiştir (Pop-Eleches, 2010, s. 231-32, 238, 244, 256).

Popülizmi ince çekirdekli bir ideoloji olarak tanımlayan yazarlar arasında önde gelenlerden biri olan Stanley de merkezci popülizmi incelemiştir. Ona göre, Orta ve Doğu Avrupa'da sosyalizmin mirası ve sonrasında kapitalizme geçiş dönemlerinin özgün özellikleri nedeniyle (siyasi partiler ve ideolojilere yönelik bir sinizm, patolojik ekonomik kuruluş nedeniyle yolsuzluk ve ehliyetsizlikle özdeşleştirilen elitlere karşıt olma vs.) popülizmin merkezci varyantlarının güçlü olduğu gözlenmektedir. Merkezci popülizmin ideolojik içeriği zayıftır; yeterlilik, dürüstlük ve yenilik niteliklerini öne çıkaran bir söylem kullanmaktadır. Merkezci popülist partiler ilk kez 1990'larda Slovakya, Letonya, Bulgaristan ve Polonya'da ortaya çıkmış, 2000'lerde özellikle Bulgaristan ve Baltık ülkelerinde yerleşik partilerden tatminsizliğin artması üzerine ise yükselişe geçmişlerdir. 2010'lara gelindiğinde ise 2008 kriziyle birlikte derinleşen kurumlara güvensizlik halinin istismarı, popülistlerin egemenliğinde liberal-olmayan demokrasilerin yükselişine payanda olmuştur (Stanley, 2017).

Havlik ve Voda'ya göre merkezci popülist partiler ideolojik olmayan bir alternatif sunduklarını iddia ederler. Yozlaşmış elite karşı mücadele, becerikli lider, sağduyuyu egemen kılma, halkın çıkarlarını savunma ve siyasi karar alma süreçlerine halkın katılımını artırma sözleri ile seçmene hitap ederler (Havlik ve Voda, 2018, s. 162-63) Havlik bir diğer çalışmasında "merkezci popülizmin teknokratik varyantı" ve "teknokratik politik-olmayan popülizm" gibi çeşitli şekillerde andığı teknokratik popülizmi Çek Cumhuriyeti'ndeki Memnuniyetsiz Vatandaşlar Hareketi (Akce nespokojenich občanů, ANO) örneği üzerinden incelemiş ve bunun Macaristan ve Polonya'daki popülist yükseliş ve demokrasiden uzaklaşma eğilimden daha az tehlikeli olmadığına dikkat çekmiştir. Teknokratik popülizm, sağ veya solda yer alan tutarlı bir ideolojinin ev sahipliği olmaksızın, becerikli, etkin, iyi yönetimi garanti edecek, politikayı kariyer edinmemiş bir liderle özdeşleştirilen valans niteliklere vurgu yapar (Havlik, 2019).

Teknokrasi, uzmanların etkin ve rasyonel yönetimine dayanması itibarıyla halkı denklemden çıkarmakta, bu nedenle elitler tarafından çalınan egemenliğin halka geri verilmesini savunan popülizm ile ilk bakışta uyumsuz görünmektedir. Ancak yukarıda ele alındığı üzere merkezci popülizm valans konuları ve performansı öne çıkarması ve ideolojiyi geri plana atması ile, teknokratik söylemin popülist söylemle buluşabileceği bir zemin yaratmıştır. Popülizm ve teknokrasinin çoğulculuğa/pluralizme yaklaşımında örtüşme gözlenebilir. Bunun için popülizm literatürünün kurucu isimlerinden Mudde'ye dönecek olursak, Mudde popülizme dair yaptığı klasikleşen tanımdan birbirini destekleyen iki sonuç çıkarmaktadır. Birincisi, popülizm tekçi ve ahlakçıdır; halkı ve elitleri homojen şeyler olarak ele alır ve onları ahlaki olarak (iyi/saf halk-kötü/yozaşmış elit) olarak etiketler. İkincisi popülizm, Manişeist bir dünya görüşünü paylaştığı,

aynadaki karşı-görüntüsü olan elitizmin karşıtı olduğu kadar çoğulculuğun da karşıtıdır. Zira toplumu farklı çıkar ve isteklere sahip bireylerin ve grupların heterojen bir birliği olarak gören çoğulculuk popülizmin homojenlik iddiasını reddeder (Mudde, 2004, s. 543-544). Bu çerçevede teknokratik popülizm akla yatkın bir kavramsal evlilik olarak görünmektedir; ideolojik yüklerden de azade olarak, halkçı bir liderin tek ve bölünmez bir ortak iyiyi etkin ve pragmatik biçimde gerçekleştirmeye çalıştığını iddia ettiği bir modele işaret eder. Nitekim Mudde kimi sağ popülizm örneklerinde tespit ettiği teknokratik fikir ve pratiklere referans vererek popülizmin zorunlu olarak teknokrasiyi dışlamadığını ifade eder. Uzmanların halkın isteklerinin olabilecek en iyi şekilde hayata geçirilmesini sağlaması koşuluyla, uzmanlara güven, siyasetçilere ise güvensizlik üreten bir dilin popülistlerin yerleşik düzen politikacılarından kurtulma stratejilerine destek olabileceğini belirtir (Mudde, 2004, s. 547).

Bu tartışmayı derinleştiren Caramani'ye göre teknokrasi ve popülizmin örtüştüğü birbiriyle bağlantılı dört husus bulunmaktadır. Birincisi, her ikisi de toplumu homojen ve organik bir bütün olarak ele alarak tek bir ortak/genel çıkar olduğunu varsayar. İkincisi ikisi de çoğulcu anlayışa sahip değildir ve bu yüzden görev yetkisi (mandate) değil kayyum (trustee) temsil modelini izler. Her ikisine göre de halk genel çıkarı tespit edecek yeteneğe sahip değildir, popülizmde bunu halk adına, halkın kendisinde cisimleştiği, "halktan biri" olan lider yapar. Bu ikisinin bir sonucu olarak, üçüncüsü, halkla karar alıcılar arasındaki ilişki aracısız bir ilişki olarak tarif edilir; araya giren unsurlar genel çıkarı tahrif edeceğinden liderin geniş bir manevra alanı olmalıdır. Bu nedenle, son olarak, her iki yaklaşım da hesap verebilirliği ortadan kaldırır. Karar vericilerin dikey (seçmenin temsilci üzerindeki yaptırımı) veya yatay olarak (kontrol-denge mekanizmaları, uluslararası anlaşmalar vs.) sınırlandırılmasının genel çıkarın uygulanmasını zorlaştıracığı iddia edilir (Caramani, 2017, s. 60-61). Her ne kadar Caramani iki yaklaşımın büyük oranda uyumsuz olduğu başlıklara değinse de, teknokratik popülizm literatürünün sıklıkla atıf yaptığı örtüşme noktalarını ortaya koymuştur.

Benzer şekilde Bickerton ve Accetti (2015) de "Popülizm ve Teknokrasi: Karşıt mı Tamamlayıcı mı?" başlıklı makalelerinde bu iki söylemin birbirine değil rekabetçi demokrasiye karşıt olduklarını, kendilerini aynı tarafta bulduklarını öne sürmüşlerdir. Yine birlikte kaleme aldıkları *Teknopopülizm: Demokratik Siyasetin Yeni Mantığı* kitabında (Bickerton ve Accetti, 2021, s. 6) da popülizmin sağ-sol spektrumunun geneline yayılan bir siyasi mantığa dönüştüğünü, popülist söylemlerin siyasi yelpazenin her tarafından liderlerce kullanıldığını ortaya koymaktadırlar. İtalya'da Beş Yıldız Hareketi ve Fransa'da LREM örneklerini inceleyerek günümüzde pek çok siyasi aktörün ideolojik "yüklerinden" arınarak popülizm ve teknokrasinin bir tür kombinasyonunu benimseme yönünde yapısal bir eğilim gösterdiklerini ifade etmektedirler.

Buřtiková ve Guasti teknokratik popülizmi, "sağ ve soldaki geleneksel partileri reddeden ve 'sıradan insanlara' fayda sağlayacak apolitik uzman çözümleri öneren 'ince çekirdekli' bir ideoloji" olarak tanımlarlar. Bu düşünsel tanımın yanı sıra kavramı "geleneksel siyasi partilerin ve sivil toplumun meşruiyetini zayıflatmak üzere kullanılan bir strateji" olarak da ifade etmektedirler. Siyasetin dışından, çoğunlukla iş dünyasından

Merkezci-Teknokratik Popülizm Örneği Olarak Emmanuel Macron: 2023 Emeklilik Reformu Sonrası Bir Değerlendirme

gelen aktörlerin devleti bir işletmeymiş gibi yönetmeleri, siyasi müzakereyi önemsizleştirmeleri ve siyaseti etik temellerinden yoksun bırakmaları, liderle yurttaş arasında kalan kurumları saf dışı etmeleri; yurttaşların siyasetten uzaklaşması eğilimini beslemekte, seçilmişler üzerindeki kontrolü gevşeterek siyasetçilerin gücü ellerinde toplaması için fırsat yaratmaktadır. Teknokratik popülizmin liberal demokrasi için yarattığı tehditten hareketle bu popülizm formunun daha fazla üzerinde durulması ve karşılaştırmalı analizlere konu olması gerektiğini öne sürmüşlerdir (Buštková ve Guasti, 2019, s. 3, 17, 21).

Buštková ve Guasti'ye göre “teknokratik popülizm yerlici hoşnutsuzluğa veya toplumun en korunmasız kesimlerinin müşkül durumuna değil, seçmenin kötü yönetim konusundaki hayalkırıklığına bir yanıt teşkil eder” ve teknokratik popülizmde “yeni bir toplum sözleşmesiyle, seçmenin siyaset ve siyasi partilerle bağıını koparması ve teknokratik elitlerin nasıl ‘sıradan halkın’ yararına çözümler hayata geçirdiklerini izleyen seyircilere dönüşmesi beklenir” (Buštková ve Guasti, 2020). Gerek halkın ve gerekse halkın sıkıntılarının nasıl tarif edildiği teknokratik popülizmi diğer popülizmlerden ayıran önemli bir noktadır. Buštková ve Baboš'a göre dışlayıcı popülizm halkı “ulus”, kapsayıcı popülizm “ezilenler”, teknokratik popülizm ise “sıradan kişiler” olarak tanımlarken, onların sorunlarını da sırasıyla etnik çeşitlilik kaynaklı memnuniyetsizlikler, ekonomik eşitsizlik ve kötü yönetimin hayatlarında yarattığı olumsuz sonuçlar olarak ifade eder. Bu üçüncü grup sorunlara karşı teknokratik popülizm yönetimde uzmanlık ve seçmenlerle doğrudan bağ kurmayı vaat eder. (Buštková ve Baboš, 2020, s. 497)

Ağırlıklı olarak Orta ve Doğu Avrupa üzerine çalışmalarda kullanılan bir çerçeve olmakla birlikte teknokratik popülizm farklı bağlamlarda da incelenmeye başlamıştır. Örneğin de la Torre, Ekvador'da Correa'nın popülist bir retorikle yukarıdan aşağı teknokratik politikaları birleştirmesi olgusu üzerine çalışmış (de la Torre, 2013), İtalya örneğinde gerek Berlusconi'nin 1990'larda kurulan Forza Italia'sı gerekse 2009'da kurulan Beş Yıldız Hareketi “teknokratik popülizm” kavramı çerçevesinde incelenmiştir (Bickerton ve Accetti, 2018; Castaldo ve Verzichelli, 2020). Politics and Governance dergisinin 2020 yılında yayınlanan “Dünya Geneline Çeşitli Teknokratik Popülizm Örnekleri” başlıklı özel sayısında yukarıda sayılan örneklerin yanı sıra Fransa, İspanya, Birleşik Krallık gibi Batı Avrupa ülkelerindeki teknokratik popülist hareketler de incelenmiştir.

Merkezci ve teknokratik popülizm kavramsallaştırmasının bu şekilde yaygınlaşması beraberinde sorunlar ve tartışmalar getirmektedir. Örneğin Snegovaya teknokratik popülist partiler olarak tek bir analitik kategoriden söz edilemeyeceği görüşündedir. Görece az sayıda olmaları, belirgin bir ideolojik profile sahip olmamaları, sosyal tabanlarındaki demografik ve düşünsel farklılıklar vb. nedeniyle bunların ayrı bir parti ailesi olarak sınıflandırılmasına temkinli yaklaşmak gerektiğini söyler (Snegovaya, 2020). Dahası, kimi araştırmacılar ana akım partileri eleştiren, anti-elitist söylemleri olan tüm yeni partilerin “popülist” olarak tanımlanamayacağını vurgularlar. Hanley ve Sikk Orta ve Doğu Avrupa'da yaygınlaşan, “yerleşik düzen karşıtı reform partileri” olarak kavramsallaştırdıkları partilerin ortak özelliklerini ana akım liberal demokratik reformculuk, kendilerini düzene meydan okuyan bir unsur olarak takdim etme ve

geçmişteki herhangi bir partinin ardılı olmayıp tamamen yeni bir örgütsel yapı olma olarak sıralarlar. Onlara göre bunlar popülist olarak adlandırılmazlar zira içlerinden yalnızca bazıları yozlaşmış siyasi elit ile saf halk arasında ahlakçı ayrımlar yaparlar (Hanley ve Sikk, 2016, s. 523). Engler de bunları merkezci popülizm yerine “merkezci yerleşik düzen karşıtı partiler” olarak tanımlama taraftarıdır ve bu biçimiyle Fransa gibi örneklerle yayılma eğiliminde olduğunu belirtir (Engler, 2020).

Mudde popülizmin demagoji (duygulara hitap eden, basit, sloganvari söylemler kullanma) veya oportünizm (seçmeni memnun ederek desteğini satın alma) ile karıştırılmaması gerektiğini vurgular. Popülizmin stratejik değil düşünsel tanımını bu nedenle gerekli görmektedir; karizmatik liderlik ve araçlar olmaksızın iletişimin popülizmi kolaylaştırdığı ancak onu tanımlamadığı görüşündedir (Mudde, 2004: 542-545). Her şeye popülizm lensinden bakmanın her yerde popülizm görmeye neden olduğu uyarısını yapan Mudde'ye göre her yerleşik düzen karşıtı siyaset popülizm olmadığı gibi popülist partiler de yalnızca popülist değildir. Popülizm ince çekirdekli bir ideoloji olduğundan, örneğin Trump'ı anlamak için popülizm kadar yerlilik ve otoriterlikten bahsetmek gerekir. Hakeza, otoriter eğilimler de popülist partilerle sınırlı değildir; anti-popülizm adına liberal demokrasiye sistemin içinden gelen tehditler ihmal edilmemelidir (Mudde, 2017b).

Popülizmin bir “moda sözcüğü” dönüşmüş olmasının ve bir dizi tekil örneğin “x popülizmi” olarak tanımlanmasının kavramın analitik gücünü azaltabilecek olduğu dikkate alınmalıdır. Öte yandan, yukarıda ele alınan, merkezci ve teknokratik popülizm üzerine özellikle son yıllarda geliştirilmiş olan literatür, hem birkaç ülkeyle sınırlı olmayan daha genelleştirilebilir bir olgudan bahsedildiği izlenimini vermekte hem de popülizmin sağ ve sol versiyonlarının ötesinde jenerik bir versiyonu olup olmadığı konusunda teorik bir açılım sunmaktadır. Bu popülizm türü, düşünsel tanımla sınırlı kalmayan politik-stratejik bir popülizm tanımını da zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle Buštíková ve Guasti'nin popülizme bir ideoloji ve bir politik strateji olarak yaklaşan eğilimleri bir araya getirme önerisi önemli bir katkıdır. Popülizmin içeriği kadar popülist “özne”ye, yani “popülist hareketlerin takipçilere araçsal biçimde seslenme, lider ve takipçiler arasında doğrudan bir ilişkiyi sürdürme ve mevcut kurumsal zayıflıkları istismar etme becerilerine” de odaklanılmalıdır (Buštíková ve Guasti, 2019, s. 6). Bu çerçevede, sonraki bölümde Macron'un bir popülist ve bir merkezci-teknokratik popülist olarak adlandırılıp adlandırılmayacağına ilişkin tartışmalara yer verilecektir.

MACRON'UN MERKEZCİ-TEKNOKRATİK POPÜLİZMİ ÜZERİNE TARTIŞMA

Fransa'da 2017'de gerçekleşen başkanlık seçiminin ilk turunda Emmanuel Macron %24 oy alırken onu %21,3 ile Ulusal Birlik (*Rassemblement National*, RN) lideri radikal sağ/sağ popülist Marine Le Pen, %20 ile geleneksel merkez sağ LR adayı François Fillon, %19,58 ile radikal sol/sol popülist Boyun Eğmeyen Fransa (*La France Insoumise*, LFI) lideri Jean-Luc Mélenchon ve %6,36 ile Sosyalist Parti adayı Benoît Hamon izlemiştir. 2022'deki seçimin ilk turunda ise Macron %27,85, Marine Le Pen %23,15, Mélenchon %21,95, bir diğer radikal sağ popülist Eric Zemmour ise %7 oy almışlardır. Görüldüğü gibi, son iki seçimde Fransız siyasetinin iki ana partisi LR ve PS

dışından üç isim birlikte yükselişe geçmiştir. Bu isimlerin her biri kendi tarzında halkın sözcülüğüne soyunmuş, Mestre ve Soullier'nin (2019) deyimiyle popülizm “yeni siyasi gramer” haline gelmiştir. Öte yandan özellikle Batı medyası ise Macron'un seçilmesini popülist dalgaya karşı kazanılmış bir zafer olarak görmüştür (Barkin, 2017; Witte ve Birnbaum, 2017).

39 yaşında bu makama seçilerek Fransa tarihinin en genç cumhurbaşkanı olan Macron, doktor bir çiftin çocuğu olarak 1977'de Amiens'de doğmuş, Paris'te kamu yönetimi ve felsefe okuduktan sonra kamu ve özel sektöre üst düzey yönetici yetiştiren Ulusal İdare Okulu'ndan (*L'École nationale d'administration*, ENA) 2004'te mezun olmuştur. 4 yıl Maliye Teftiş Kurulu'nda uzman olarak görev yaptıktan sonra özel sektöre geçmiş ve Rothschild&Cie'de yatırım bankacısı olarak çalışmıştır. Sosyalist Partili Hollande'ın cumhurbaşkanı seçildiği 2012 yılında onun genel sekreter yardımcısı olmuş, 2014'te bu görevden istifa ettiyse de aynı yıl Manuel Valls hükümetinde Ekonomi, Sanayi ve Dijital Ekonomi Bakanı görevine getirilmiştir. 2016 Nisan ayında En Marche! hareketini kurmasından birkaç ay sonra bakanlık görevinden istifa etmiştir. Bu kısa biyografiden bile onun popülizmle karmaşık ilişkisine dair sonuçlar çıkarmak mümkündür. ENA mezunu olması, yatırım bankacısı olması, bakanlık yapması itibarıyla yerleşik düzenin içinden bir isim olarak görünmektedir. Öte yandan genç yaşı, seçim deneyimi olmaması, Sosyalist Parti ile yaşadığı fikir ve yol ayrılıkları kendisini yerleşik düzenin dışından bir aday olarak ortaya koyabilmesini sağlamıştır.

Macron'un merkezci popülist nitelikte olduğunu ilk ortaya atan isimlerden Godin henüz 2016'da “Macronizm”in gerek Manişeist olması gerekse duygulara hitap etmesi nedeniyle popülizmi tüm unsurlarıyla örneklediğini öne sürmüştür. Ona göre Macronizm harekete dayalı bir Manişeizm içerir: basitçe hareket eden iyi iken, yerinde sayan, dahası hareketi bloke eden kötüdür. Ekonomik olarak sıkıntılar yaşayan halka “bu sıkıntılardan kurtulmak için harekete geçmek zorundayız” mesajı verilmektedir. 16 Kasım 2016 tarihli bir konuşmasında Macron Fransa'nın korporatizm tarafından bloke edildiğini söylerken bu blokajla “eski rejim” arasında paralellik kurarak kendisini de 1789'un büyük isimlerinin mirasçısı bir devrimci olarak ortaya koymaktadır. Sistemden faydalandığı için değişimi engelleyenlere karşı savaşıacağını ilan etmektedir. Sağ popülistler göçmenleri, sol popülistler zenginleri hedef alırken merkezci popülizmin günah keçisi ise “iyi insanların” refahına engel olan “reformları istemeyenler”dir (Godin, 2016).

Benzer şekilde, Barthold ve Fougère'e göre Macron'un iktidara gelişi; Brexit ve Trump iktidarında sembolleşen popülizmin yükselişine karşı liberal demokrasinin bir başarısı olarak görülse de, popülizm biz/halk ve onlar/elitler ikiliği üzerine kurulu bir siyaset mantığı olarak anlaşıldığında pekala Macron'un da benzer bir yaklaşım izlediği görülmektedir. Macron, reformcu ilericiler ile geriye bakan muhafazakârlar arasındaki fay hattını vurgulamakta ve elitlere karşı bir “devrim”den söz etmektedir. Bunun dışında adeta her kesime göz kırparak çeşitli toplumsal talepleri kimi zaman tutarsız bir biçimde eklemleyen bir tarz izlemekte, örneğin önde gelen çevreci figürlerden Hulot'yu ekoloji bakanı yaparken piyasa yanlısı Bruno Le Maire'i ekonomi ve finans bakanı atayarak da iki konuyu bağdaştırmaya çalışmaktadır. Barthold ve Fougère'in Macron'un popülist

stratejisinin adını koymayı “liberallerin kimin popülist olarak adlandırılıp kimin adlandırılmayacağı konusundaki ahlaki üstünlük iddiasına bir meydan okuma” olarak da önemsedikleri görülür (Barthold ve Fougère, 2020a).

Macron’un akademik literatürde nasıl tanımlandığına geçmeden önce kendisi ve yakın çevresi tarafından nasıl tanımlandığına kısaca bakmak yerinde olacaktır. Macron 2017 seçimlerinden önce *Le Journal du Dimanche*’a verdiği röportajda “Kendinizi partilere ve sisteme karşı olarak sunuyorsunuz, bunu popülizm olarak görüyor musunuz?”, “Popülist olarak adlandırılmak sizi rahatsız ediyor mu?” sorularına yanıt verirken popülist olarak tarif edilmekten rahatsız olmadığını belirterek “Popülist olmak halkla aracı olmadan anlaşılır biçimde iletişim kurmaksa ben popülist olmak isterim. Bu açıdan bakarsak General de Gaulle de popülistti. Ancak bunu en ucuz şekilde halkı pohpohlamak anlamına gelen demagoglukla karıştırmamalıyız.” demiştir. Bir yandan kendini popülizmden ayırtırmaya çalışırken diğer yandan popülist söylemlere başvuran merkez sağ rakibi LR adayı Fillon’u eleştirerek “Ben tutarlıyım: parti sistemine meydan okudum ve yeni bir siyasi hareket kurdum” diyerek de anti-sistemik niteliğini vurgulamayı ihmal etmemiştir (Le Journal du Dimanche, 2017). Balogea ve Hubé, Macron’un eski bakanlarından biriyle yaptıkları mülakatta bu kişinin Macron’un 2017 seçim kampanyasını değerlendirirken şöyle söylediğini aktarmaktadırlar: “LREM popülist bir parti değil ancak Macron Fransa’da var olan popülist zeminin gerçekliğini açıkça kavradı ve her ne kadar söyleminin özü popülist değilse de bu popülist dalga üstünde sörf yaptı” (Balogea ve Hubé, 2022, s. 76).

En Marche hareketinin kurucularından olan Amiel ve Emelien’in yazdığı *Yeni İlericilik: Çağımızın Popülizmine Tabandan Bir Alternatif* kitabında ise, kitabın isminden de anlaşılacağı üzere, ilericilik ve popülizm birbirinin karşıtı olarak ortaya konmuş; Macroncu hareketin amacı, daha iyi fırsatlar ve politikalar sunularak ve tabandan katılım teşvik edilerek yurttaşların güçlendirilmesi olarak özetlenmiştir (Amiel ve Emelien, 2020). Macron’un Avrupa’da yayılan sağ popülizmi kast ederek “cüzam” ifadesini kullandığı görülmektedir (Rose ve Jones, 2018). Bununla birlikte Macron’un açıkça anti-popülist bir söyleme başvurduğu örneklerde dahi popülizmin izleri bulunması, kendini siyaset dışı/üstü bir yerde konumlandırması dikkat çekicidir. Örneğin COVID-19 döneminde, AB’nin pandeminin olumsuz finansal sonuçlarına ortak bir yanıt üretememesi, ülkelerin ekonomik büyüklüğüne göre değil ihtiyaçlarına göre borç alabildikleri bir fon oluşturulmaması, dayanışma ruhunun egemen olmaması halinde insanların Avrupa projesinden uzaklaşacaklarını, “popülistlerin kazanacağını” ve AB’nin parçalanacağını dile getirmiştir. Ona göre “AB bir siyasi proje mi yoksa yalnızca bir piyasa projesi mi olduğuna karar vermelidir” (CNN, 2020).

Macron’un kendisine yerleşik siyasal düzenin dışından bir lider imajı çizmek istediği akademik literatürde genel olarak kabul görmektedir. Ancak bunun onu popülist olarak tanımlamaya yetmeyeceğini öne süren pek çok yazar Macron’u Le Pen ve Melénchon gibi popülist isimlerin karşısında merkezde bir siyasetçi olarak ele alır (Ivaldi, 2019; Marcos-Marne et al., 2021; Ribera ve Diaz, 2020). Evans ve Ivaldi’ye göre o geleneksel parti siyasetinin popülist eleştirisinden önemli ölçüde esinlenmekle birlikte söylemi anti-elitist ve anti-plüralist öğeler içermez; bir ayağı sistemin

dışındayken diğeri ise içindedir. Bu nedenle onu “yumuşak yerleşik düzen karşıtı” olarak adlandırırken onun “kapsayıcı merkezçiliğini” Le Pen’in “dışlayıcı popülizminin” karşısına koyar (Evans ve Ivaldi, 2018, s. 179, 187). De Cleen ve diğerlerine göre de popülizm “siyasetin dışından gelen” demek değildir. Geleneksel partilere alternatif olduğunu iddia eden ve değişim öneren her proje popülist değildir. Macron’a yakıştırılan ve belirli koşullarla kendisi tarafından da benimsenen popülist etiketi bu nedenle doğru değildir; onun alternatif olma iddiası sistematik bir “sıradan halk-elit” ikiliğine dayanmamaktadır (De Cleen vd., 2018).

Ribera ve Diaz 2017 başkanlık seçimlerinde önde gelen adayların kullandıkları söylemleri inceledikleri çalışmada Macron’un iddia edildiği gibi bir tür “ana akım popülist” olmadığını ve seçimlerin popülist ruhunun dışında kaldığını iddia etmişlerdir. Popülizmin ikilik ve çatışma üzerine kurulu anlatısının tersine Macron’un bütünleştirici ve kapsayıcı bir dil kullandığını ifade etmişlerdir (Ribera ve Diaz, 2020, s. 22-24, 32-33). Maurer ve Diehl (2020) de Macron’u mevcut yönetime “başkaldıran” diğer adaylarla kıyaslayarak popülist olmadığı sonucuna varmaktadırlar. Siyasi spektrumun uçlarındaki adayların merkezdeki Macron’a göre elitler konusunda daha negatif, halk konusunda daha pozitif bir söyleme sahip oldukları bulgusunu ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Gilmore da (2022, s. 42-43, 58) Macron’un 2017 kampanyasında kullandığı retoriğin Le Pen ve Mélenchon’dan büyük oranda farklı olduğunu, Macron’un Fransız parti sistemine uymayan “başına buyruk” bir niteliği olsa da elit karşıtı ve sıradan halk yanlısı popülist bir strateji izlemediğini öne sürmüştür.

Öte yandan, literatürde Macron’u popülist olarak tanımlayan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Norris (2020, s. 705-706) popülist partilerin ideolojik yelpazeye yayıldığını öne sürdüğü küresel ölçekli çalışmasında Macron’u da örnekler arasında sayarak, ılımlı merkezci ekonomi politikalarını ve AB yanlısı bir pozisyonu savunmakla birlikte onun popülist olduğunu öne sürmüş, ayrıca Inglehart ile kaleme aldığı çalışmada da Macron’u “merkezci popülist” olarak adlandırmıştır (Norris ve Inglehart, 2019, s. 308). Bu adlandırmaların ardında yatan temel neden Macron’un valans konulara eğilmesi, geleneksel ideolojik pozisyonları ve yerleşik partileri karşısına almasıdır. LREM’in kuruluşu esnasında 4000 gönüllü ile yürütülen “Büyük Yürüyüş” (*la Grande Marche*) adı verilen Fransa çapında büyük bir kamuoyu araştırmasıyla yaklaşık 100.000 vatandaşa ulaşılmıştır. Macron’a göre bu araştırmadan çıkan iki temel bulgu seçmenin yerleşik siyasi düzenden memnuniyetsizliği ve ideolojik önermelerden ziyade hayat standartlarının yükselmesi, kamu düzeni ve güvenliğinin korunması gibi üzerinde uzlaşılan politika hedefleriyle ilgili olduğudur (Bickerton ve Accetti, 2021, s. 5). LREM programını bu araştırma sonucu, “aşağıdan yukarıya” bir şekilde belirlediğini, “sözü halka verdiğini” iddia etmiştir. Halkla doğrudan ilişki kurma ve isteklerine yanıt verebilir olma iddiasının diğer örnekleri arasında; 2018’deki Sarı Yelekliler protestolarını takiben, 4 ana konuya (ekolojik geçiş, maliye ve kamu harcamaları, demokrasi ve vatandaşlık, devletin ve kamu hizmetlerinin organizasyonu) ilişkin 10.000’in üzerinde yerel toplantı ve bu toplantılardan toplanan 2 milyondan fazla öneriyi ifade eden Büyük Ulusal Tartışma (*Le Grand Débat National*) ve 2019-2020’de rastgele belirlenen 150

vatandaş ile iklim değışikliğı üzerine tartışma yürütölen Yurttaş Meclisi (*Convention Citoyenne pour le Climat*) sayılabilir (Perottino ve Guasti, 2020, s. 550-51).

Perottino ve Guasti'ye göre Macron'u siyasi haritaya sokan yerleşik düzen karşıtı tutumu olsa da ona seçimi kazandıran teknokratik yeterlilik söylemine başvurmasıdır. Bu nedenle Macron'u "teknokratik popülizm" ile tanımlamaktadırlar. Macron Fransız siyasi elitlerini yerleşik düzen karşıtı bir strateji ile hedef alırken, bu stratejiyi izleyen diğer adaylardan kendini ayırmak için hem kamu hem de özel sektördeki deneyimini öne sürerek teknokratik yetkinliğine vurgu yapmıştır. Bunu tamamlayıcı bir unsur olarak, farklı başkanlık arketiplerinden "Jüpiteryen başkan" modelini izleyerek gündelik ulusal siyasete mesafeli, küresel sahnede etkin, siyasi itiş kakışın üzerinde, halk tarafından sevilen bir başkan imajı geliştirmeye çalışmıştır (Perottino ve Guasti, 2020). Bickerton ve Accetti de LREM'i "yukarıdan teknopopülizm" olarak nitelermekte, bu alt kategoride popülist ve teknokratik niteliklerin sentezinin liderin kişiliğinde gerçekleştiğini öne sürmektedir: "Macron bir yandan Fransız halkının siyasi değışim isteğinin cisimleşmiş hali olarak sunulmakta, diğer yandan da iyi politikalar ortaya koymak için gereken dinamizm ve uzmanlığa sahip, ideolojik önyargılarla baskılanmamış, yetenekli ve etkin bir 'işbiririci' olarak yorumlanmaktadır." Onlara göre LREM'in ilk adı olan EM'in Macron'un ilk harfleri olması tesadüf değildir ve lider odaklılığın açık bir göstergesidir (Bickerton ve Accetti, 2021, s. 5). Buştıková ve Guasti'ye göre de tıpkı Berlusconi, Trump, Ivanishvili gibi Macron da devletin şirket gibi yönetilmesini savunmaktadır. Bu liderlerin hepsi kendilerini bunu başaracak dışarıdan bir güç gibi sunmakta, popülizmi kullanma dereceleri ise farklılaşmaktadır (Buştıková ve Guasti, 2019, s. 3).

Popülizmi "keskin sınırları olan bir fenomen olarak değil bir derece meselesi olarak ele alma" (Surel, 2019, s. 1235) eğilimi Caiani ve Graziano'nun (2016) "popülizmin çeşitliliğı" yaklaşımında da görülür. Caiani ve Graziano popülizmin tek bir tanımını kabul ederek ona statik ve genellikle patolojik bir statü vermek yerine, popülizmin dört farklı tanımını (halk-elit ikiliğı temelinde bir ideoloji, eski aktörlere karşı yeni aktörlerin meşruluğunu vurgulayan bir retorik, enformel ve kolay çözümler öneren bir iletişim stili ve güçlü ve karizmatik liderle karakterize olan bir örgütlenme olarak popülizm) operasyonelize ederek ve bir dizi gösterge ortaya koyarak tüm partileri bu çerçevede incelemeyi sağlayacak bir popülizm indeksine ulaşmayı önerirler (Caiani ve Graziano, 2016, s. 245-47). Bu çerçeveyi temel alan Surel'e göre, Macron FN veya FI'den oldukça farklı türde bir popülisttir. Macron'un geleneksel siyasi elitlere karşı yeni, karizmatik ve tabu yıkan lider rolünü oynadığı ve bir start-up gibi geliştirdiğı LREM hareketi, kampanyasında big data analizi, semantik analiz gibi dijital tekniklerden yararlanması, Facebook, Twitter, Snapchat gibi kanallardaki siber-aktivizmi vs. ile gelenekselin dışında bir organizasyona sahip olduğı açıktır. Ancak ideolojik ve retorik boyutları eksik kalmaktadır. Örneğın halkı veya onun bir kısmını yüceltmeye rastlanmaz. Kutuplaşma eskilerle yeniler arasındadır; Surel çeşitli söylem analizi çalışmalarına atıfla Macron'da vurgunun "yenilenme, yeniden kurma" üzerinde olduğunu ifade eder. Fransa'nın klasik sağ-sol ayrımına dayalı partizan siyasete saplandığı teşhisini koyan Macron, partilerin aşılması ve "ilericilerin" birliğini önermektedir (Surel, 2019, s. 1250-51).

Merkezci-Teknokratik Popülizm Örneği Olarak Emmanuel Macron: 2023 Emeklilik Reformu Sonrası Bir Değerlendirme

Popülizme söylemsel bir yaklaşım geliştiren Laclau'nun popülizm kavramsallaştırmasından esinlenen Fougère ve Barthold (2020b) da Macron'un bir tür "aşırılık karşıtı seçim popülizmi" geliştirdiğini öne sürmüşlerdir. Laclau'ya (2005, s. 76-77) göre popülizm birbiriyle bağlantılı üç yapısal unsur içermektedir: çoğul taleplerin ve kimliklerin bir eşdeğerlik zinciri (equivalential chain) ile tek bir hegemonik projede eklemlenmesi, toplumu iki karşıt kampa bölen bir iç sınırın inşası ve eşdeğerlik zincirinin bir popüler kimlik inşasıyla konsolidasyonu. Macron'da bu unsurların bulunduğunu öne süren Fougère ve Barthold, onun siyasi sınırı ilerici reformcular ve geriye bakan muhafazakârlar arasına çizdiğini, kendisini hepsi "muhafazakâr" olan sağ, aşırı sağ, sol ve aşırı sol rakiplerinden farklı olarak tek reformcu aday olarak ortaya koyduğunu, siyasetçiler ve üst düzey bürokratlardan oluşan Fransız yönetici elitinin dışından olma, genç olma, sıradan bir aileden gelme özelliklerini öne çıkardığını ifade ederler. Macron Laclau'nun sözünü ettiği hegemonyayı kurmak üzere belirsizliği ve gerektiğinde kip değiştirmeyi bir söylemsel strateji olarak kullanmış, mümkün olduğunca çok talebi bir araya getirerek kapsayabilmek için örneğin siyasi programını seçimlere iki aydan az bir süre kala yayınlamış, sık sık kullandığı "ve aynı zamanda (*et en même temps*)" kalıbıyla farklı görüşlerin, çıkarların, taleplerin bağdaştırılabilir olduğunu ortaya koymaya çalışmış, kendisi için kullandığı "ne sağ ne sol" ifadesini yeniden formüle edip onun yerine "hem sağ hem sol"u temsil ettiğini söyleyerek merkezin sağ ve solundaki geniş bir kesimi bir araya getirmeyi başarmıştır (Fougère ve Barthold, 2020b).

Macron'un popülizmini kararsız, hafif, çelişkili bir popülizm olarak niteleyenler mevcuttur. Örneğin Macron'u merkezci popülist olarak adlandıran Vachudova'ya göre LREM kozmopolitan, Avrupa yanlısı ve teknokratik bir parti olmakla birlikte aşırı sağa "light" popülist bir karşı saldırı niteliği taşımaktadır. Ancak sol ve sağdaki popülist rakipleri karşısında güçsüzdür zira yerleşik düzenle bağlantısı güçlü, AB yanlısı tutumu nettir (Vachudova, 2021, s. 485-486). Adler ve Ansell'e (2020, s. 350) göre de Macron'un siyasi tarzı, popülist ruhu yakalamayı hedefleyen ancak Fransız elitiyle ve siyasi düzeniyle barışık bir "anti-popülist popülizm" olarak tanımlanabilir. Yine Fougère ve Barthold (2020b, s. 422), onun eliti "siyasi elit" olarak tanımladığını, büyük burjuvaziyi hiçbir şekilde resme dahil etmediğini vurgularlar. Macron'un popülist bir söylem ve strateji izlediği ama gerçekte elit karşıtı veya halk yanlısı olmadığı öne sürülebilirse de sonuçta sağ popülistlerin pek çoğu için de aynı durum geçerlidir. Bu nedenle, bu çalışmada "samimi" görüşlerinin ne olduğu tartışmasına girmeksizin, mevcut literatürün Macron'u popülist olarak tanımlamaya yetecek bulgular ortaya koyduğu kabul edilmektedir.³ Son bölümde, Macron'un emeklilik reformu sürecindeki

³ Çalışmanın Türkçe literatüre de katkı sunabileceği düşünüldüğünde konuyla ilgili bu literatürdeki duruma da bakmak yerinde olur. Türkçe literatürde Fransa'da popülizmin güncel siyasetteki merkezi yeri üzerinde duran çalışmalara rastlanırken (Kara, 2019; Özdemirkıran-Embel, 2017; Yıldırım, 2023), özelde Kara'nın çalışması, tek başına Macron'a odaklanmamakla birlikte, bu çalışmanın temel sorusuyla örtüşen önemli değerlendirmelere yer vermektedir. Macron'un kriz söylemi, "anti-sistemik" tutumu, halka yakınlık iddiası vb. yaklaşımlarının popülist bir tutumun göstergeleri olarak okunabileceğini belirtmiştir (Kara, 2019). Fransa bağlamında merkezci/teknokratik/valans popülizm kavramlarının herhangi bir incelemesine ise Türkçe literatürde rastlanmamıştır. Daha genel bir çerçevede, Uslu'nun (2022) teknopopülizm

tutumunun onun bir (merkezci-teknokratik) popülist olarak değerlendirilmesini destekleyen mi yoksa zayıflatan bir nitelik mi taşıdığı tartışılacaktır.

EMEKLİLİK REFORMU SÜRECİNDE MACRON'UN SÖYLEMLERİNDE POPÜLİZM

Avrupa Birliği özellikle 2010'dan itibaren üye devletlerin sosyal politikaları üzerinde artan bir etkiye sahip olmuştur. AB yönergeleri özellikle emeklilik sistemi, sağlık sistemi ve istihdam politikaları alanlarında reformlar yapılması, bu alanlarda kamu harcamalarının azaltılması ve deregülasyonun genişletilmesine odaklanmaktadır (Hassenteufel ve Palier, 2016, s. 182). Bu çerçevede Sarkozy döneminde (2007-2012) emeklilik yaşını 60'tan 62'ye çıkaran düzenlemeler yapılmıştı. Bu düzenleme zaten henüz tam olarak yürürlüğe girdiği için Macron'un 2017 seçim manifestosu emeklilik yaşı konusunda bir değişiklik yapmamayı vaat ederken odağı daha çok istihdam politikalarının deregülasyonuna yönelikti (En Marche!, 2017).

Macron ekonomik reformlar konusunda hızlı bir başlangıç yaptı. Bütçe açığını ilk bir yılda %3,4'ten %2,3'e düşüren refah harcamaları kesintilerinin yanı sıra servet vergisini kaldırması kendisine “zenginlerin başkanı” lakabını getirse de (France 24, 2022), 2018 sonuna kadar önemli bir meşruiyet sorunu yaşamadı. Ancak mazota getirilen çevre vergisine ve hayat pahalılığına tepki olarak Kasım 2018'de Sarı Yelekliler hareketi ortaya çıktı ve Macron'a ve partisine olan destek düşen bir ivme takip etti. Eylemlerin sonucunda çevre vergisi ertelenirken planlanan gaz ve elektrik zamlarının da durdurulduğu açıklandı. 2019'da sağlık harcamalarında kesintiler Macron'u sağlık çalışanlarıyla, işsizlik sigortasındaki değişiklikler ve emeklilik reformunun gündeme gelmesi de çalışanlar ve sendikalarla karşı karşıya getirdi. Perottino ve Guasti'ye göre Macron bu süreçte etkin bir iletişim stratejisi kullanarak ideologlara karşı uzmanlar, sorumsuz statüko güçlerine karşı reformun gerekliliği ikiliklerini kurdu. Protestoculara karşı sert bir tavır takındı, onları gayrimeşru, azınlık çıkarlarını düşünen, karmaşık konuları anlayabilecek yeterlilikten yoksun olarak etiketledi (Perottino ve Guasti, 2020, s. 551).

Haziran 2019'daki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde RN %23,3 ile birinci parti olurken Yeşiller partisi EELV de büyük bir artışla %13,5 oy aldı. Partiden kopuşlar nedeniyle 2020 baharında LREM 2017 parlamento seçimlerinde elde ettiği çoğunluğu kaybetti. Bununla birlikte COVID krizi, popülerliğini artırmak için beklediği fırsatı Macron'a verdi. Grossman'ın ifadeleriyle pandemi adeta savaş veya doğal afet durumlarında olduğu gibi partilerüstü bir siyaset beklentisi ve algısı yaratarak mevcut hükümete desteği artırdı, kamu hastaneleri için harcamaların artırılması ve ücretsiz izne çıkarılan çalışanlara ve zor durumdaki şirketlere verilen devlet desteği de bu “bayrak etrafında toplanma” etkisini güçlendirdi. 2021'e gelindiğinde popülerlik anketlerinde memnuniyet oranları 2017-18 seviyesine dönerek %40 civarına yükselmışti (Grossman, 2021, s. 12-14). Nisan 2021'de, kendisi dahil pek çok üst düzey yönetici ve siyasetçinin mezun olduğu, elitizmin simgelerinden olan ENA'yı kapatacağını ve fırsat eşitliği ve sosyal hareketliliği güvence altına alacak bir eğitim

kavramsallaştırmasını eleştiren kuramsal çalışmada ve Kaya-Karabulut'un (2022) Çekya üzerine çalışmada teknokratik popülizm kavramını ele aldıkları görülmektedir.

Merkezci-Teknokratik Popülizm Örneği Olarak Emmanuel Macron: 2023 Emeklilik Reformu Sonrası Bir Değerlendirme

sistemi için çalışacağını açıklaması (France 24, 2021), bu süreçte önemli bir sembolik hamle idi.

Macron 2022 seçimlerinde pozisyonunu korumayı başardı ancak Le Pen'in yükselişi devam etti; 2017'de ikinci turda oy oranları %66-%34 iken 2022'de fark azalarak oy oranları %58,5-41,5 olarak gerçekleşti. LREM meclis çoğunluğunu da elde edemedi ve Élisabeth Borne başbakanlığında azınlık hükümeti kuruldu. Macron seçim kampanyasında bir yandan Ukrayna-Rusya savaşının belirleyiciliğindeki uluslararası ortamda Fransa'nın gücü ve bağımsızlığına odaklanan Jüpiteryen başkan modelini izlemeye devam ederken diğer yandan bütçe açığını azaltmak üzere reformlara kaldığı yerden devam edeceğini ilan etmişti. Seçim manifestosunda emekli maaşlarının yükseleceği, buna karşılık, bunun finansmanını sağlayabilmek üzere emeklilik yaşının 65'e çıkarılacağını vaat ediyordu (CNCCEP, 2022). Nitekim 2023 başına gelindiğinde emeklilik reformu için gaza bastı. Ocak-Mayıs arası ülke genelinde büyük protestolar ve grevler gerçekleşti. Emeklilik yaşını 2030 yılı itibarıyla 62'den 64'e çıkaran tasarının Ulusal Meclis'te kabul edilmeyeceğinin anlaşılması üzerine başbakan Borne, meclisin onayına ihtiyaç duymadan tasarının yasalaşması için 16 Mart'ta anayasanın tartışmalı 49.3 maddesine başvurdu. Çoğunlukla bütçe tasarılarını geçirmek için kullanılmış olan, belirli konular ve şartlarla sınırlı olarak yürütmeye yasamayı devre dışı bırakma yetkisi veren ilgili maddeye başvurulması da tepkileri artırdı. Borne hükümeti bu madde uyarınca gerçekleşen iki güven oylamasından az oy farkıyla kurtuldu. Anayasa Mahkemesi'nin de düzenlemenin referanduma götürülmesine ilişkin talepleri reddetmesi sonrası 14 Nisan'da Macron'un yasayı onaylamasıyla sonbaharda yürürlüğe girmek üzere emeklilik reformu yasalaştı.

Kimilerince, örneğin 1995'te Jacques Chirac emeklilik reformunu protestolar nedeniyle iptal etmişken Macron'un etmemesi onun popülist olduğu iddiasının altını oymaktadır (Väisänen, 2022, s. 223). Bu sava karşı teorik olarak söylenebilecek şey, önceki bölümlerde ortaya konduğu üzere, merkezci-teknokratik popülizmin "halk için" ama "halksız", hatta "halka rağmen" politika yapmayı mümkün kıldığıdır. Caramani'nin (2017) belirttiği gibi teknokrasi ve popülizm tek ve bölünmez bir genel çıkar olduğunu iddia etmeleri, çoğulcu olmamaları, genel çıkarı tespit etme ve gerçekleştirme işini lidere bırakmaları ve hesap verebilirliği neredeyse ortadan kaldırmaları açılarından örtüşmektedir. Söz konusu savı ampirik açıdan değerlendirmek üzere ise Macron'un emeklilik reformu sürecinde nasıl bir söylem inşa ettiğine bakmak uygun olacaktır. Gündelik siyasetin dışında/üstünde, güçlü ve karizmatik lider imajını korumak üzere Macron halka sadece yasalaşma sürecinin önemli dönemeçlerinden sonra hitap etmiştir; bu nedenle inceleme, hükümetin güven oylamasını savuşturmasının akabinde 22 Mart 2023 tarihinde TF1-France 2 ortak yayını olan bir televizyon röportajı ve Anayasa Mahkemesi yasayı onayladıktan kısa bir süre sonra 17 Nisan 2023 tarihinde yaptığı halka sesleniş konuşmasının nitel analiziyle sınırlı tutulacaktır.

22 Mart'taki röportajda (Élysée, 2023a) parlamentoyu devre dışı bırakmasının yarattığı tepkilerin henüz çok yeni oluşu ve yasalaşma sürecinin tamamlanması için Anayasa Mahkemesi kararının beklenmesi nedeniyle daha temkinli bir pozisyonda olduğu söylenebilir. Tasarının hazırlık sürecinde masaya oturan sendikalarla istişare

süreçlerine, önerilen emeklilik yaşının 65'ten 64'e indirilmesine, Ulusal Meclis'te ve Senato'da günler süren tartışma ve değişikliklere dikkat çekerek bir meşruiyet krizinden kaçınır görünmektedir. "Yeniden büyük bir ulus olma", "2030 Fransa'sı" gibi şekillerde tarif ettiği büyük hedeflere ulaşmak için toplumsal paydaşlarla somut politikalar üzerinde birlikte çalışma, mecliste sağ, sol ve yeşillerden iyi niyetli politikacılarla ortak bir zemin bulma ve genişletilmiş bir çoğunluk oluşturma niyetlerini vurgulamıştır. Yine, daha önce benzer zorunluluklar nedeniyle emeklilik reformu yapmak zorunda kalan seleflerine atıf yapması da meşruiyet arayışını yansıtmaktadır. Öte yandan, kendisinden önceki siyasi elitleri eleştirmekten de geri durmamıştır. Buraya nasıl geldik sorusunun yanıtını sanayisizleşme sürecinde üretmeden harcamanın alışkanlık haline gelmesinde, politikacıların topluma refah konusunda tutulamayacak sözler vermesi ve yalanlar söylemesinde aramıştır.

22 Mart tarihli röportajın çeşitli yerlerinde toplumun "genel çıkar"ını gerçekleştirmek için "sorumluluk" taşıdığını söylemiştir. Yine birkaç kez bu değişiklikten mutlu olmadığını, yapmak zorunda olmamayı isteyeceğini ama "yapılması gerekeni yaptığını" ifade etmiştir. Daha sonra halka sesleniş konuşmasında çizeceği çerçeveye benzer şekilde, 2030'da sayısı 20 milyona çıkacak olan emeklilerin maaşını finanse edebilmek için emekli maaşlarını düşürmenin veya çalışanların katkısını artırmanın mevcut ekonomik koşullarda birer seçenek olmadıkları gibi, ortaya çıkan bütçe açığını vergilerle kapatarak yeniden-sanayileşmeye ket vurmanın veya kamu kaynaklarını sağlık ve eğitim gibi hizmetler yerine emeklilik sistemine harcamanın da sonraki neslin hayatını zorlaştırmak anlamına geleceğini vurgulamıştır. Halk için cesur bir karar vermek gerektiğini söylerken bu kararı verebilecek kişi olarak kendini öne çıkarmıştır. "Kamuoyu yoklamaları ve kısa erimli olan ile halkın genel çıkarı arasında tercih yapmam gerekiyorsa ikinciye seğıyorum. Bugün popüler olmamayı göze alıyorum." ve "Reformun gerekliliğı konusunda insanları ikna edemediğim için üzgünüm ama ben pişmanlıklarla yaşamıyorum; irade, kararlılık ve sorumlulukla yaşıyorum" ifadelerini kullanmıştır.

Röportajda şiddete dayalı ve gündelik hayatı felç eden eylemleri mahkûm etmiş ancak meşru öfkeyi anladığı ve buna yanıt üretmeyi hedeflediğinin üzerinde durmuştur. Çalışanların emeklilik fonuna katkısını artırma seçeneğinin mümkün olmadığını ifade ettiği kısımda bunun yerine işverenlerin katkısını artırma seçeneğı sorulduğunda konuyu geçiştirmiş ama eylemlerdeki adalet talebini duyduğunu söylerken çok yüksek kârlar elde eden şirketlerden istisnai bir katkı alınması konusunda hükümetin bir çalışma yapmasını isteyeceğinden bahsetmiştir. Böylece bir yandan söz konusu katkıyı sürekli değil istisnai bir şey olarak tarif ederek neoliberalizmin ana prensiplerine bağlı kalırken, anti-elitist duygulara hitap etmeyi de ihmal etmemiştir. Benzer şekilde, adalet talebinin diğer ayağını, çalışanların, çalışmayanların aldığı işsizlik maaşlarından duydukları rahatsızlığa bağlayarak bir yandan bu harcama kaleminin azaltılmasının önünü açarken diğer taraftan sürece ikna için toplumun alt kesimleri arasındaki rekabetçi tutumdan ve adresi belirsiz öfkeden faydalanmaktadır.

Anayasa Mahkemesi kararının ardından 17 Nisan 2023'te yaptığı halka sesleniş konuşmasında (Élysée, 2023b) da yine emeklilerin sayısının ve ortalama yaşam süresinin arttığı koşullarda emeklilik reformunun kaçınılmaz bir biçimde "gerekli" olduğu

vurgusunu yapmıştır. Avrupa'daki emeklilik yaşı düzenlemelerine atıf yaparak, Avrupalı komşuların yaptığı gibi biraz daha uzun süre çalışmanın; ulusun zenginliğini artırma, böylece daha güçlü olma, bugünkü ve gelecekteki yaşantılar için daha fazla yatırım yapma imkânı vereceğini ifade etmiştir. Sendikaların ve muhalif uzmanların farklı değerlendirme ve önerilerini tartışma konusu bile yapmamıştır. Değişikliğin alternatifinin ne olabileceğine dair kurduğu söylem yalnızca üç olasılıklıdır: emekli maaşlarının düşürülmesi, çalışanların sisteme katkısının artırılması veya gelecek nesillerin ödeyeceği borçları artıracak şekilde “hiçbir şey yapılmaması”. İlk iki alternatifi reddederek halkın talepleriyle paralellik inşa etmeye çalışırken üçüncüsünü de kesin bir dille reddetmesi, Macron'un hareket/ilericilik-hareketsizlik/muhafazakârlık ikiliğiyle kurduğu popülist stratejiyle uyumludur. Benzer şekilde, halkın sosyal adalet taleplerini duymazlıktan gelemeyeceğini ifade ettiği bölümde yine alternatifin hareketsizlik (*immobilisme*) veya aşırılık (*extrémisme*) olamayacağını vurgulamıştır. Gerekli olan bu reformların aylar süren müzakerelere rağmen kabul edilmediğini, bir uzlaşmaya varılamadığını belirterek üstü kapalı biçimde muhalefeti hareketi engelleyici bir pozisyonla özdeşleştirmişse de, bu süreçte ortaya çıkan destek kaybı ve bölünmüşlüğü telafi etmek üzere diğer siyasi ve sosyal aktörlere yönelik kapsayıcı bir görüntü çizdiği, yeni ittifaklar ve koalisyonlar sözü verdiği belirtilmelidir.

Yine aynı konuşmada, altı yıllık başkanlığında her zaman “ulusun çıkarı”nı rehber edindiğini söylemiş; Fransız halkının, özellikle de gençlerin, adalet, refah ve demokratik yenilenme taleplerini duyduğunu ve buna yanıt vereceğini söyleminin merkezine koymuştur. Çalışma hayatına erken başlayan veya güç işlerde çalışanlar gibi kişiler için adaleti sağlayacak somut iyileştirmelerin de yasaya eşlik ettiğini vurgulamış ama, daha önemlisi, yapılan eylemlerde yalnızca emeklilik reformuna muhalefet değil, çalışma ve yaşam koşullarından kaynaklanan bir öfkeyi ve bunların iyileştirilmesine dair bir isteği gördüğünü ifade etmiştir. Enflasyon koşullarında gündelik yaşamın ne kadar zorlaştığını, Fransız halkının üzerine düşeni yaptığı halde gerek devlet destekleri gerekse etkin kamu hizmetleri yoluyla bunun karşılığını alamadığını gördüğünü, bu nedenle ortaya çıkan eski yaşam koşullarını kaybetme, terk edilmişlik ve öfke duygularını anladığını söylemiştir. Konuşmadaki zamir seçimlerinde neredeyse tamamen “ben” ve “Fransız halkı”nı kullanarak da halkıyla empatisi ve iletişimi güçlü lider imajını desteklemektedir.

Bu konuşmada, yapılması gereken şeyin, bağımsızlık ve adalet hedefleri için tüm bölünmeleri aşarak birlikte hareket etmek olduğunu öne sürmektedir. Bağımsızlık hedefini hem Avrupa hem Fransa için koyarak milliyetçi/AB-karşıtı söylemden kendini ayırsa da, spekülasyon güçlerine, dış güçlere vs. atıf yaparak popülist yaklaşımı yeniden ürettiği söylenebilir. Bağımsızlığın sağlanmasının sözle olmayacağını, yapılacak şeyin; bilgi, araştırma, yatırım çekme, teknoloji, sanayi ve savunma alanlarında öne geçebilmek için kolektif olarak çalışmak olduğunu söyleyerek dolaylı olarak emeklilik yaşının artmasının önemine işaret etmektedir. Ona göre bağımsızlık adalet hedefinin de koşuludur; herkesin çabasının karşılığını alması, eşitsizliğin, engellenmişliğin ve yoksunluğun azaltılması buna bağlıdır.

Halka sesleniş konuşmasının yalnızca üçte birlik kısmı yasayla ve ona karşı tepkilerle ilgili iken, esas ağırlığı bundan sonra neler yapacağı oluşturmaktadır. Halkın önüne koyduğu “büyük proje” yine hareket/ilerleme ile ilişkilendirilmektedir: “ulusumuzun canlılığını/eyleme gücünü (*élan*) yeniden keşfetmek ve yeniden inşa etmek”. Bu projenin üç ayağı olacaktır. Birincisi çalışma alanıdır. Geçtiğimiz altı yılda 1.600.000 kişiye istihdam sağlanması, asgari ücretin artırılması, kapanan 200 kadar fabrikanın yeniden açılması gibi başarılarını hatırlattıktan sonra, meslek liseleri reformu, işsizlik yardımı alanların işe dönmesi için daha somut biçimlerde desteklenmeleri, işçi ve işveren örgütlerinin sosyal diyalogu ile ücretler ve iş koşullarına dair çeşitli konularda yeni bir çalışma yaşamı paktının oluşturulması, üretken ve ekolojik bir modelle sanayisizleşmenin tersine çevrilmesi hedeflerini ortaya koymuştur. İkinci proje hukuk devletinin, adaletin, cumhuriyetçi ve demokratik düzenin tesisi konusundadır. Bu çerçevede hâkimlerin ve adli memurların sayısının artırılması, yeni jandarma birimleri kurulması, yolsuzlukla mücadele, yasadışı göçün kontrolü ve göçmen entegrasyonu konularında ilerleme, yurttaşların siyasete katılımı için yeni yollar oluşturulması önerilmiştir. Sonuncu projeyi “daha iyi bir yaşam için ilerleme” olarak ortaya koymuş ve eğitim sisteminin Avrupa’nın en iyilerinden biri haline getirilmesi, öğrenci ve öğretmenler için olanakların iyileştirilmesi, kronik hastalığa sahip kişilerin uzman doktora erişiminin sağlanması, acil servislerdeki yoğunluğun azaltılması, en dezavantajlı bölgelerde yaşayan yurttaşların gündelik hayatlarının iyileştirilmesi vaat edilmiştir. Bu üç projeyi birer şantiyeye benzeterek Fransa’nın önemli sembollerinden Notre Dame de Paris katedralinin yeniden inşasıyla paralellik kurmuştur. Yangından sonra Notre Dame’ı beş yıl içinde yeniden inşa etme sözü verdiğinde kendisine yapamayacağını söylediğini hatırlatmış, bir yandan “bunu yapacağız çünkü karar verildi” diyerek kendi kararlılığına ve iradesine işaret ederken, diğer yandan da halkın seferberliğine, birliğine ve azmine vurgu yapmıştır. Etkili, yetkin ve sorumluluk sahibi lider ihtiyacını destekleyen bir diğer unsur olarak da geçmişteki ve gelecekteki krizlere (COVID, jeopolitik sorunlar, iklim değişikliği vs.) işaret ettiği görülmektedir.

İki konuşmanın çerçevesinde ve içeriğinde önemli benzerlikler bulunması Macron’un konuyla ilgili belirgin bir söylem inşa etmek istediğini göstermektedir. Mevcut demografik ve ekonomik koşullarda emeklilik reformunun gerekli ve alternatifsiz olduğu, halkın kısa ve uzun vadeli çıkarlarının gözetildiği, halkın haklı öfkesine yanıt üretileceği, bu yanıtın yeniden sanayileşme/istihdam, düzen ve adalet, hayat koşullarının iyileştirilmesi ayaklarına sahip olacağı vurguları ortaktır. Dahası, bu içeriği ortaya koyarken, kendisinden önceki siyasi elitleri sorunları halının altına süpürmekle, sorumluluk almamakla ve hatta halka yalan söylemekle eleştirmesi; reformu ideolojik-siyasi bir tercih değil gerekli ve alternatifsiz teknik bir konu haline getirmesi; toplumun genel çıkarını hayata geçirmeye muktedir bir lider olarak kendi kararlılık, yetkinlik ve iradesine işaret etmesi ve kurumları devre dışı bırakması; halkın öfke gibi duygularına ve bağımsızlık gibi hassasiyetlerine hitap etmesi; toplumun önüne hareket/ilerleme ile ilişkilendirdiği ve herkesin üzerinde ortaklaşacağı istihdam, adalet, bağımsızlık, yaşam koşullarının iyileştirilmesi gibi valans konular içeren bir “büyük proje” koyarak birlik ve rıza inşa etmeye çalışması; Macron’un popülist olarak tanımlanmasına yol açan önceki

söylemleriyle de tutarlılık sergilemektedir. Bu süreçte popülist bir strateji izleme konusunda başlıca kısıtları; halkın çok büyük bir çoğunlukla reforma karşı olmasının önceki bölümde sözü edilen Büyük Yürüyüş, Büyük Ulusal Tartışma benzeri halkla doğrudan iletişim kanalları kurmasına veya reformcu ilericiler-reform karşıtı muhafazakârlar gibi bir ikilik inşa etmesine izin vermemesi ve azınlık hükümeti ile dört yıl devam etmenin oldukça güç olması nedeniyle ittifaklar kurması gerekebileceğinden yerleşik partiler/siyasi elitler konusunda daha yumuşak bir dil izlemesidir. Öte yandan, Fougère ve Barthold'un (2020b) belirttiği gibi, bir söylemsel strateji olarak belirsizlik ve esnekliğin popülizme içkin olduğu düşünüldüğünde bu kısıtlar göz ardı edilebilir.

SONUÇ

Uyguladığı politikalar itibariyle liberal ana akım siyasetin içinde yer almakla birlikte yerleşik düzen eleştirisi yapan ve sıradan halkın yararına olduğunu iddia ettikleri uzman çözümleri öneren, çoğunlukla “dışarıdan” bir liderin kişiselleştirilmiş aygıtı olarak faaliyet gösteren hareketleri ifade eden merkezci-teknokratik popülizm kavramı son yıllarda daha yaygın olarak incelenmekte ve tartışılmaktadır. Kavram, bir yandan çok yaygın bir olgu haline gelen popülizmi anlama ve kategorize etme çabalarına katkı sağlarken, diğer yandan popülizmi illiberalizm ve aşırılıkla özdeşleştirme yanılgısını gideren bir etki yaratmaktadır.

Popülizmin yükselişi yoksullaşma ve güvencesizleşme ile ilişkili olduğu kadar küresel ölçekte siyasetten uzaklaşma, sinizm ve hatta siyaset-karşıtlığı eğilimlerinin güçlenmesiyle de yakından ilişkilidir. Siyasal partilere ilginin azalması ve demokratik katılımın düşmesi bir tür süreklileşmiş meşruiyet krizi hali yaratmakta ve bunun karşısında etkinliği tartışmalı bir çözüm olarak “halk” vurgusunun artması siyasal yelpazenin tamamına yayılmaktadır. Ana akım siyasette siyaset-karşıtlı eğilimlerin tersine çevrilmesi amacı güdülmemekte, bilakis bu eğilimlere yaslanan bir yerleşik siyaset ve siyasi elit eleştirisi güçlenmektedir. Merkezci popülizm bir yandan 2015-16 terör saldırıları ile başlayan ve COVID-19 sonrası yerleşiklik kazanan, denge ve denetleme kurumlarını devre dışı bırakma eğilimlerini gerekçelendirirken, diğer yandan liberal ekonomi politikalarının teknokratik bir “iyi yönetim” hedefi adına savunulabilmesini mümkün kılmaktadır.

Emmanuel Macron, *En Marche!* hareketini kurduğu 2016'dan itibaren giderek artan biçimde merkezci ve/veya teknokratik popülist olarak adlandırılmıştır. Macron'u bu şekilde tanımlayan araştırmacıların savlarının birbiriyle bağlantılı dört temel noktada yoğunlaştığı görülmektedir: ilericilik/hareket-muhafazakârlık/hareketsizlik ikiliği üzerinden halk iradesini temsil etme ve geleneksel elitlere/yerleşik düzene karşı olma iddiası; sağ ve sol ideolojik pozisyonlar yerine birleştirici valans konulara odaklanması; politika kriteri olarak yeterlilik, performans ve uzmanlığı öne çıkarması; halkla zaman zaman aracısız iletişim kuran, değişimci, cesur ve güçlü lider görüntüsü çizmesi. Macron, bu unsurları destekleyen politikalar (Büyük Yürüyüş, Büyük Ulusal Tartışma gibi doğrudan iletişim araçları, ENA'yı kapatması vs.) ve söylemsel stratejilere (hareket, değişim ve yenilenmeye vurgu yapan parti ismi seçimleri, “ve aynı zamanda” ya da “hem sağ hem sol” gibi esnek ve birleştirici ifadeler kullanması vs.) başvurmuştur.

Macron'un popülizmini oportünistçe bir "seçim popülizmi" olarak görmek ve yankıları halen süren emeklilik reformu sürecinde halktan rağbet görmeyen bir politikada ısrarcı olmasını anayasal olarak bir daha seçilme şansı olmayan liberal bir siyasetçinin özüne dönmesi olarak değerlendirmek olasıdır. Ancak bu, 2023'ün ilk aylarında gerçekleşen emeklilik reformu sürecindeki yaklaşımı ile geçmiş yaklaşımları arasındaki sürekliliği gözden kaçıran bir değerlendirme olacaktır. Bu çalışmada görüldüğü gibi, Macron rıza ve meşruiyet inşasında, Fransız halkının "genel çıkar"ını tespit etme yeteneğine ve gerçekleştirme iradesine sahip, halkın istek ve duygularını anlayan ve onlara yanıt veren bir lider olma iddiasını merkeze koymaya devam etmektedir. Halkın üçte ikisinden fazla kısmının yeni emeklilik yasasına karşı olması, meclis çoğunluğuna sahip olunmadığı koşullarda Rönesans hükümetlerinin ayakta kalabilmesi ve Macron'un derin bir meşruiyet krizinden kaçınması için yerleşik düzen partilerinin desteğine ihtiyaç duyulması gibi kısıtlar kimi popülist politika ve söylemleri geriye çeken bir etki yaratsa da, bir söylem ve strateji olarak popülizm bu esnekliğe izin vermektedir.

Macron'un kalan dört yıllık iktidarında önemli krizler ve meydan okumalarla karşılaşacağı ancak merkezci-teknokratik popülizmi devam ettireceği öngörülebilir. Bu konuda yapılacak yeni çalışmalar, aynı zamanda, ekonomi yönetimi ve diğer sosyal meselelerde "ideolojiler-üstü" ve "profesyonel" çözümler öneren, genel çıkarın kendisinde cisimleştiği plebisiter lidere dayalı merkezci-teknokratik popülizmin Fransız siyasetine Macron'un siyasi ömrünü aşan bir miras bırakıp bırakmayacağı sorusuna da yanıt üretecektir.

KAYNAKÇA

- Adler, D. ve Ansell, B. (2020). Housing and populism. *West European Politics*, 43(2), 344-365. doi: 10.1080/01402382.2019.1615322
- Baloguea, M. ve Hubé, N. (2022). How populist are populist parties in France? Understanding parties' strategies within a systemic approach. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 9(1), 62-82. doi: 10.1080/23254823.2021.2016455
- Barkin, N. (2017, Nisan 24). Europe's populist wave stalls as Macron storms into French runoff. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/uk-france-election-europe-analysis-idUKKBN17P0ZY> adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Barthold, C. ve Fougère, M. (2020a, Mart 5). How you can tell Emmanuel Macron is actually a populist – and why it matters. *The Conversation*. <https://theconversation.com/how-you-can-tell-emmanuel-macron-is-actually-a-populist-andwhy-it-matters-130496> adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Barthold, C. ve Fougère, M. (2020b). Onwards to the new political frontier: Macron's electoral populism. *Organization*, 27(3), 419-430. doi:10.1177/1350508420910567

- Bickerton, C. ve Accetti, C. I. (2015). Populism and technocracy: opposites or complements? *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, Çevrimiçi versiyon. doi: 10.1080/13698230.2014.995504
- Bickerton, C. J. ve Accetti, C. I. (2018). 'Techno-populism' as a new party family: the case of the Five Star Movement and Podemos. *Contemporary Italian Politics*, 10(2), 132-150. doi: 10.1080/23248823.2018.1472919
- Bickerton, C. ve Accetti, C. I. (2021). *Technopopulism: The new logic of democratic Politics*. London: Oxford University Press.
- Buštíková, L. ve Baboš, P. (2020). Best in Covid: Populists in the time of pandemic. *Politics and Governance*, 8(4), 496-508. doi:10.17645/pag.v8i4.3424
- Buštíková, L. ve Guasti, P. (2019). The state as a firm: Understanding the autocratic roots of technocratic populism. *East European Politics and Societies and Cultures*, 33(2). doi: 10.1177/0888325418791723
- Buštíková, L. ve Guasti, P. (2020). A marriage of convenience: Responsive populists and responsible experts. *Politics and Governance*, 8(4), 468-472. doi: 10.17645/pag.v8i4.3876
- Caiani, M. ve Graziano, P. R. (2016). Varieties of populism: insights from the Italian case. *Italian Political Science Review*, 46(2), 243-267. doi:10.1017/ipo.2016.6
- Caramani, D. (2017). Will vs. Reason: The populist and technocratic forms of political representation and their critique to party government. *American Political Science Review*, 111(1), 54-67. doi:10.1017/S0003055416000538
- Cleen, B. de, Glynos, J. ve Mondon, A. (2018). Critical research on populism: Nine rules of engagement. *Organization*, 25(5). doi: https://doi.org/10.1177/1350508418768053
- CNCCEP [Commission Nationale de Contrôle de la Campagne Électorale en vue de l'Élection Présidentielle]. (2022). *Nous tous*. https://www.cnccep.fr/pdfs/Candidat-07-Emmanuel-Macron-Declaration.pdf adresinden 25 Haziran 2023 tarihinde edinilmiştir.
- CNN. (2020, Nisan 17). *The EU is facing a 'moment of truth' as it tackles mammoth economic crisis, Macron warns*. https://edition.cnn.com/2020/04/17/europe/emmanuel-macron-coronavirus-response-populism-intl/index.html adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Élysée. (2023a, Mart 22). *13h: l'interview du Président Emmanuel Macron sur TF1 et France 2*. https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2023/03/22/13h-linterview-du-president-emmanuel-macron-sur-tf1-et-france-2 adresinden 25 Haziran 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Élysée. (2023b, Nisan 17). *Adresse aux Français*. https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2023/04/17/adresse-aux-francais-2 adresinden 25 Haziran 2023 tarihinde edinilmiştir.
- En Marche! (2017). *Programme*. https://storage.googleapis.com/en-marche-fr/COMMUNICATION/Programme-Emmanuel-Macron.pdf adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.

- Engler, S. (2020). Centrist anti-establishment parties and their protest voters: more than a superficial romance? *European Political Science Review*, Çevrimiçi versiyon, 1-19. doi:10.1017/s1755773920000132
- Evans, J. ve Ivaldi, G. (2018). *The 2017 French presidential elections: A political reformation?* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- France 24. (2021, Nisan 8). *Macron announces closure of ENA, the elite 'school for presidents' that France loves to hate*. <https://www.france24.com/en/france/20210408-macron-announces-closure-of-ena-the-elite-school-for-presidents-that-france-loves-to-hate> adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.
- France 24. (2022, Mart 23). *Five years of Macron*. <https://www.france24.com/en/france/20220323-yellow-vest-protests-covid-19-stymied-macron-s-plans-for-social-welfare-cuts> adresinden 25 Haziran 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Gilmore, E. (2022). *Is France having a populist moment?* Yayınlanmamış bitirme tezi, Colby College, Waterville. <https://digitalcommons.colby.edu/honorstheses/1349> adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Godin, R. (2016, Kasım 16). Emmanuel Macron ou le populisme d'extrême-centre. *La Tribune*. <https://www.latribune.fr/economie/presidentielle-2017/emmanuel-macron-ou-le-populisme-d-extreme-centre-617015.html> adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Grossman, E. (2021). Emmanuel Macron and France's 'frozen' politics. *Political Insight*, 12(3), 12-15. doi: 10.1177/20419058211045128
- Hanley, S. ve Sikk, A. (2016). Economy, corruption or floating voters? Explaining the breakthroughs of anti-establishment reform parties in eastern Europe. *Party Politics*, 22(4), 522-533. doi: 10.1177/1354068814550438
- Hassenteufel, P. ve Palier, B. (2016). Still the sound of silence? Towards a new phase in the Europeanization of welfare state policies in France. C. de la Porte ve E. Heins (Ed.), *The sovereign debt crisis, the EU and welfare state reform* içinde (s. 181-205). London: Palgrave Macmillan.
- Havlík, V. (2019). Technocratic populism and political illiberalism in central Europe. *Problems of Post-Communism*, 66(6), 369-384. doi: 10.1080/10758216.2019.1580590
- Havlík, V. ve Voda, P. (2018). Cleavages, protest or voting for hope? The rise of centrist populist parties in the Czech Republic. *Swiss Political Science Review*, 24(2), 161-86. doi: 10.1111/spsr.12299
- IFOP [Institut d'études opinion et marketing en France et à l'international] (2023a, Ocak 16). *Le regard des français sur la réforme des retraites*. <https://www.ifop.com/publication/le-regard-des-francais-sur-la-reforme-des-retraites/> adresinden 25 Haziran 2023 tarihinde edinilmiştir.
- IFOP [Institut d'études opinion et marketing en France et à l'international] (2023b, Şubat 16). *Le regard des français sur la réforme des retraites – focus sur les syndicats – vague 5 balise d'opinion #212*. <https://www.ifop.com/publication/le-regard-des-francais-sur-la-reforme-des-retraites-focus-sur-les-syndicats-vague-5-balise-d-opinion-212/>

- regard-des-francais-sur-la-reforme-des-retraites-focus-sur-les-syndicats-vague-5-balise-dopinion-212/ adresinden 25 Haziran 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Ivaldi, G. (2019). Populism in France. D. Stockemer (Ed.), *Populism around the World: A comparative perspective* içinde (s. 27-47). Cham: Springer.
- Kara, Y. (2019). Kriz-sonrası Fransa'da popülizmin yükselişi: Bir değerlendirme (2008-2018). *Alternatif Politika, Aralık 2019 - Özel Sayı*, 29-62.
- Karabulut, S. K. (2022). AB üyeliği sonrası Çekya ve değişen siyasal dinamikler. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 1385-1398.
- Kukovič, S. ve Just, P. (2022). *The rise of populism in Central and Eastern Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Laclau, E. (2005). *On populist reason*. London ve New York: Verso.
- Le Journal du Dimanche. (2017, Mart 18). *Macron: 'Appelez-moi populiste si vous voulez'*. <https://www.lejdd.fr/Politique/Macron-Appelez-moi-populiste-si-vous-voulez-855110> adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Marcos-Marne, H., Llamazares, I. ve Shikano, S. (2021). Left-Right radicalism and populist attitudes in France and Spain. *Journal of Contemporary European Studies*, Çevrimiçi versiyon. doi: 10.1080/14782804.2021.1918650
- Maurer, P. ve Diehl, T. (2020). What kind of populism? Tone and targets in the Twitter discourse of French and American presidential candidates. *European Journal of Communication*, 35(5), 453-468. doi: 10.1177/0267323120909288
- Mestre, A. ve Soullier, L. (2019, Şubat 12). Le populisme, nouvelle grammaire politique. *Le Monde*. https://www.lemonde.fr/politique/article/2019/02/12/le-populisme-nouvelle-grammaire-des-leaders-politiques_5422257_823448.html adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541-563. doi:10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x
- Mudde, C. (2017a). Populism: An ideational approach. C. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo ve P. Ostiguy (Ed.), *The Oxford Handbook of Populism* içinde. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Mudde, C. (2017b, Mart 20). We are thinking about populism wrong. *Huffington Post*. https://www.huffpost.com/entry/populism-wrong-cost_b_58cf6b03e4b0be71dcf63e6c adresinden 1 Mayıs 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Naxera, V. (2023). 'Let us blow them down!': Corruption as the subject of (non-)populist communication of the Czech Pirate Party. *Politics*, 43(4), 457-471. doi: 10.1177/02633957211010984
- Norris, P. (2020). Measuring populism worldwide. *Party Politics*, 26(6), 697-717. doi: 10.1177/1354068820927686
- Norris, P. ve Inglehart, R. (2019). *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Özdemirkıran-Embel, M. (2017). 2017 Fransa Cumhurbaşkanlığı Seçimleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(3), 805-813.

- Perottino, M. ve Guasti, P. (2020). Technocratic populism à la Française? The roots and mechanisms of Emmanuel Macron's success. *Politics and Governance*, 8(4), 545-555. doi: 10.17645/pag.v8i4.3412
- Ribera, P. ve Díaz, J. I. (2020). Framing populism in France through the 2017 presidential election speeches by the leading candidates. *Revista Española de Ciencia Política*, 52, 13-36. doi: <https://doi.org/10.21308/recp.52.01>
- Rose, M. ve Jones, G. (2018, Haziran 21). France's Macron warns of populism "leprosy," Italy hits back. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-france-macron-idUSKBN1JH1NM> adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Pop-Eleches, G. (2010). Throwing out the bums: Protest voting and unorthodox parties after communism. *World Politics*, 62(2), 221-60. doi: 10.1017/S0043887110000043
- Saxonberg, S. ve Heinisch, R. (2022). Filling the demand gap: The success of centrist entrepreneurial populism in the Czech Republic. *Europe-Asia Studies*, Çevrimiçi versiyon. doi: 10.1080/09668136.2022.2136624
- Snegovaya, M. (2020). Different strokes for different folks: Who votes for technocratic parties? *Politics and Governance*, 8(4), 556-567. doi: 10.17645/pag.v8i4.3482
- Spanje, J. van. (2010). Contagious parties: Anti-immigration parties and their impact on other parties' immigration stances in contemporary Western Europe. *Party Politics*, 16(5), 563-586. doi: 10.1177/1354068809346002
- Stanley, B. (2017). Populism in Central and Eastern Europe. C. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo ve P. Ostiguy (Ed.), *The Oxford Handbook of Populism* içinde. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Stulik, O. ve Naxera, V. (2022). "One flew over the stork's nest": Neo-patrimonial populism of Czech Prime Minister Andrej Babiš. *Journal of Comparative Politics*, 15(2), 39-55.
- Stokes, D. E. (1963). Spatial models of party competition. *The American Political Science Review*, 57(2), 372-373. doi:10.2307/1952828.
- Surel, Y. (2019). How to stay populist? The Front National and the changing French party system. *West European Politics*, 42(6), 1230-1257. doi: 10.1080/01402382.2019.1596693
- Torre, C. de la. (2013). Technocratic populism in Ecuador. *Journal of Democracy*, 24(3), 33-46. doi:10.1353/jod.2013.0047
- Učeň, P. (2004). Centrist populism as a new competitive and mobilization strategy in Slovak politics. O. Gyarfassova ve G. Meseznikov (Ed.), *Party government in Slovakia: Experience and perspectives* içinde (s. 45-73). Bratislava: Institute for Public Affairs.
- Učeň, P. (2007). Parties, populism, and anti-establishment politics in East Central Europe. *The SAIS Review of International Affairs*, 27(1), 49-62.
- Uslu, H. F. (2022). Çağdaş Demokrasilerin Siyasal Mantığı ve Tarzı Olarak Teknopopülizm: Düşünceler, Eğilimler ve Açmazlar. M. Ercan, K. E. Yıldırım ve M. Karaca (Ed.), 21. *Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu Tam Metinler Kitabı* içinde (s. 703-712). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

- Vachudova, M. A. (2021). Populism, democracy, and party system change in Europe. *Annual Review of Political Science*, 24, 471-98. doi: 10.1146/annurev-polisci-041719-102711
- Väisänen, P. E. J. (2022). *Beyond ideologies? Risk society in Emmanuel Macron's reformist politics*. Yayınlanmamış doktora tezi, Tampere University, Tampere. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/137372/978-952-03-2312-7.pdf?sequence=2&isAllowed=y> adresinden 25 Haziran 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Weyland, K. (2017). Populism: A political-strategic approach. C. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo ve P. Ostiguy (Ed.), *The Oxford Handbook of Populism* içinde. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Witte, G. ve Birnbaum, M. (2017, Nisan 24). Macron's strong finish in the French election shows populist wave may be ebbing. *Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/world/after-french-vote-european-leaders-come-out-against-le-pen-but-what-if-she-wins/2017/04/24/47848a0e-251f-11e7-928e-3624539060e8_story.html adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Yıldırım, G. E. (2023). 2022 Fransa başkanlık seçimlerindeki temel dinamik: Popülizm. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11(1), 120-153. Doi: 10.14782/marmarasbd.1209245
- Zulianello, M. (2020). Varieties of populist parties and party systems in Europe: From state-of-the-art to the application of a novel classification scheme to 66 parties in 33 countries. *Government and Opposition*, 55, 327-347. doi:10.1017/gov.2019.21
- Zulianello, M. ve Larsen, E. G. (2021). Populist parties in European Parliament elections: A new dataset on left, right and valence populism from 1979 to 2019. *Electoral Studies*, 71. doi: 10.1016/j.electstud.2021.102312